

İlkçağ Tarih Yazımının Batı Anadolu Öncüleri: III-Miletoslu Hekataios

The Western Anatolian Pioneers of the Writing of History in
Antiquity: III- Hecataeus of Miletus

Ayşen SİNA*

Öz

Tarih bir yönüyle araştırma ve incelemeye, diğer yönüyle ise anlatıya, dolayısıyla bir anlatı metnine dayanmaktadır. İnsan topluluklarının geçmişini nesnel olarak araştırma, insan eylemlerini anlatma girişimi, bilindiği gibi, ilk olarak çoğu Batı Anadolu Yunan tarihçileri ile başlamıştır. Bunlardan ilki olan Miletoslu Hekataios hem düzyazıyla yazmanın hem de evreni eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmenin ortaya çıktığı İonia'dandır. Hekataios, büyük ailelerin geçmişlerini söylencelere dayandırarak anlattığı ve günümüze yalnızca 35 fragmanı kalan *Genealogia* (Soyağaçları) yazmıştır. Onun, çeşitli ülkelerin tasvirleri ve doğu tarihi ile ilgili bilgileri içeren *Periegesis* (Yeryüzünün Tasviri) adını taşıyan eserinden günümüze 335 fragman kalmıştır. Hekataios, geniş bilgisi ve uyanık eleştireliliğiyle dönemin dünya haritasını tamamlayıp düzeltmiştir.

AnahtarKelimeler: Miletoslu Hekataios, Tarih Yazımı, Coğrafya, Soyağaçları.

Abstract

History is based on scholarly study on the one hand and an account of events or the narrative text, on the other. The objective study of the history of human societies and the task of narrating the deeds of human beings obviously started in the Western Anatolia. The pioneers of such studies were Greek Historians. Hecataeus of Miletus, who is considered to be the first to achieve revealing social

* Öğr. Gör. Dr. A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü.

life neutrally, was born in Ionia. Ionia is the place where writing in prose and passing a critical judgement on the universe originated. Only thirty-five fragments of Genealogia (The Genealogical Tree) written by Hecataeus have reached to the present day. In Genealogia Hecataeus reveals the historical facts of the eminent families depending on related legends. Three hundred and thirty-five fragments of his Periegesis (The Description of the World), in which he describes various lands and which includes valuable information about the history of the East, have survived until now. In this useful work Hecataeus vigilantly tidies up and draws a complete picture of the world through his critical views.

Key Words: Hecataeus of Miletus, Historiography, Geography, Genealogy.

İoniali tarihçi, halkbilimci ve coğrafyacı Miletoslu Hekataios'un yaşamı hakkındaki en önemli bilgiler Herodotos ile Suidas'tan gelmektedir. Adları geçen bu iki yazarın Hekataios hakkında anlattıkları örtüşür. Suidas, Hekataios'un İonia ihtilalinden yirmi yıl önce, 65. Olimpiyat zamanında (İ.Ö. 520-516) tarihçi olarak ünlendiğini yazar.¹ Anlatımının devamında da Hekataios'un anılan tarihte altmış yaşında mı yoksa daha mı yaşlı olduğunu hesaplamaya uğraşır. Pers kralı Dareios'un idaresi altındaki kavimleri sayan Herodotos'un ifadelerinden² ise Hekataios'un *Periegesis* adlı eserini ya yeni yazmış bitirmiş ya da hâlâ yazmayı sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde de görüleceği gibi, Hekataios adı geçen eserini VI. yüzyılın son on yılında, 510 ile 500 yılları arasında yazmıştır.

Hekataios'un yaşamı hakkında Herodotos ve Suidas'ın anlatımları dışında bilgi yok denecek azdır. Coğrafyacı Agathemeros³ Hekataios'u ἀνὴρ πολυπλαής (çok gezen adam) olarak tanımlar ve şöyle der: “*Bir levha üzerine dünya haritasını çizmeye cesaret eden ilk kişi Miletoslu Anaksimandros'tur. Ondan sonra çok gezen adam Miletoslu Hekataios büyük bir hayranlık uyandıracak ayrıntılara girmiştir.*”⁴ Fakat Hekataios'un eserinden kalan fragmanlardan, seyahatleri arasında geniş bir yer tutan Mısır'a yaptığı seyahat ayrı tutulursa, gezdiği yerleri beklendiği gibi doyurucu bir biçimde anlatmadığı görülür. Suidas'ın anlatımında geçtiği

¹ Suidas, s.v. “Ἑκαταῖος Ἡγησάνδρου Μιλήσιος” ; Hekataios, FGrH T 1.

² Herodotos V.36, 124-126.

³ Agathemeros: İ.S.III. yüzyılda yaşamış Yunanlı coğrafyacı. Agathemeros'un Ptolemaios, Ephesoslu Artemidoros ve diğer ilkçağ yazarlarının eserlerinden alıntılara yer verdiği ve iki bölümden oluşan Geographus adlı bir eseri vardır. Bu eserinde kendisinden önce yaşamış coğrafyacılar tarafından yapılan dünyanın coğrafyası hakkında çeşitli anlatıların yanı sıra deniz ve karaların kütleleri arasındaki farkları da yazmıştır. (Ed. C. Müller, GGM II, s. 471).

⁴ C. Müller, GGM II, s. 471, Agathemeros Geographus I.1; Hekataios, FGrH T 12,a; MARINCOLA 1997, 67.; PEARSON 1934, 334; THOMSON 1948,47.

gibi,⁵ Protagoras'ın öğrencisi olamaz. Suidas'ın Hekataios'u Protagoras'ın öğrencisi olarak göstermesinin nedeninin metinde oluşan bir kopukluktan kaynaklanabileceği düşünülmüştür.⁶ Diodoros, İonialılara neden dürüst davranmadığını sormak amacıyla hükümet temsilcisi olarak Hekataios'un Artaphernes'e gönderildiğini anlatır. Bunun üzerine Artaphernes, İonialıların yenilgiye uğramalarından dolayı çektikleri acılarla kendilerine kin duyacak olmalarından korktuğunu söyleyince Hekataios şöyle cevap verir: “*Madem öyle kötü muameleyle maruz kalmak güvensizlik yaratıyor, iyi muamele görmek de aynı şekilde güven yaratır, sizden iyi muamele görmek de kentlerimizin Perslere karşı daha anlayışlı olmasına sebep olacaktır.*”⁷ Böylesine güzel bir anekdotun Herodotos'ta yer almaması onun gerçeği inkar ettiği sonucunu doğurmaz.

Tarih yazımının öncülerinden Hekataios, Herodotos'un *Tarih*'inde yer alması nedeniyle son derece seçkin bir yere sahip renkli ve canlı bir tarihsel karakterdir ve onu daha iyi tanımak için Herodotos'un eserinin çok daha dikkatli okunması gerekir.⁸ Herodotos İonia, Lykia, Karia kentleri ve Kıbrıs'taki büyüklü küçüklü kolonilerin katılımıyla Perslere karşı girişilen İonia Ayaklanması planlarının mimarı Miletos tiranı Aristagoras ile içinde bulunulan koşullar nedeniyle ayaklanmanın sonuç vermeyeceğini düşünen Hekataios hakkında şöyle yazar: “*(...) Herkes ayaklanmadan yana çıktı; başta, evet, tarih yazarı Hekataios karşı çıkmış, Pers kralına karşı savaşa atılmayı uygun bulmamış, Dareios'a bağlı olan ulusları tek tek saymış, gücünü anlatmaya çalışmıştı. Bunun için de Lydialı Kroisos'un Brankhos oğulları tapınağına sunmuş olduğu hazineyi almak gerektiğini, başka çare göremediğini söylemişti. – Zira Miletos'un gelir kaynaklarının ne kadar zayıf olduğunu biliyordu. Bu hazine sayesinde deniz üstünlüğünün sağlanacağına güveniyordu, ayrıca bu parayı kendileri almakla düşmanın eline geçmesini de önlemiş olacaktı.*”⁹ Biz Herodotos'un buradaki ifadelerinden Hekataios'un İ.Ö. 500 yılında yaşamaya devam ettiğini ve Miletos kentinin toplatıda sözü geçecek kadar önemli birkaç nüfuzlu kişisinden biri olduğunu öğreniriz. Ayaklanmanın kaçınılmaz bir biçimde başarısız oluşundan beş yıl sonra, Aristogoras isyanın destekleyicilerine başka bir konuşma yaptığı yine Herodotos tarafından şöyle aktarılır: “*(...) Yarın, eğer Miletos'tan kovulursak nereye gideriz, bunu şimdiden düşünsek iyi olur, dedi, ya hep beraber Sardunya adasına gidip orada bir koloni kurmak, ya da Dareios'un Edonia topraklarında Histiaios'a bağışlanmış*

⁵ Suidas, s.v. “Ἑκαταῖος Ἡγησάνδρου Μιλήσιος”; FGrH T 1.

⁶ PEARSON 1975, 27.

⁷ Diodoros Siculus X.25.4; Hekataios, FGrH T 7.

⁸ PEARSON 1943, 45.

⁹ Herodotos V. 36.

olduğu onun da duvarlarını örmeye başladığı Myrkinos'a göçmek vardı. Aristagoras, ikisinden birinin seçilmesini öneriyordu. Öyküler bırakmış olan Hegesandros oğlu Hekataios, ne biri, ne öteki, dedi: Eğer Miletos'tan çıkmak zorunda kalırlarsa, Leros'a¹⁰ çekilmeli, bir kale kurup kendilerini unutturmalıydılar; aradan bir süre geçer, sonra gene Miletos'a dönerlerdi. Hekataios'un önerisi buydu. Ama Myrkinos'a gidip koloni kurma fikri Aristagoras'a daha iyi geliyordu.”¹¹ Böylece bir kez daha Hekataios sözünü dinletmiş, alınacak kararlarda etkili olmuştur.

Burada Aristagoras'ın Hekataios'a danışmak zorunda olması onun eski bir İonia ailesinin üyesi olmasıyla açıklanmaktadır.¹² Hekataios'un aristokratik gururu *Genealogia* adlı eserinin başlangıç cümlesine de yansımıştır. Yazar şu mağrur sözlerle başlar eserine: “*Aşağıda yazılanları ben, Miletoslu Hekataios anlattım; ben bunu, doğru bulduğum gibi yazıyorum. Yunanlıların sözleri, bana göre fazla uzun ve gülünçtür.*”¹³ Diğer yandan Hekataios'un bu ifadeleri hem polemik hem de kendini savunma durumunu yansıtır. Herodotos da bazen ad vererek bazen vermeyerek öncüllerini tartışma konusu yaparak kendini savunma konumuna geçer. Nil Nehri (II.19-34), Herakles (II.42-45) ve özellikle en büyük polemiği Troya Savaşı (II.112-120) ile ilgilidir.¹⁴

Hekataios iki eseriyle tanınır: bunlardan ilki ağırlıklı olarak mitolojik bir eser olan *Ἡρωολογία* ya da *Ἱστορίαι* olarak da bilinen *Γενεολογία* ile ikincisi *Περὶ ἡγεσίας* ya da *Περίοδος* adlarıyla anılan coğrafya konusundaki eseridir. Üzerinde çalıştığı konular hakkında fazla bilgi vermeyen ve verdiği bilgiler de kuşkuyla olan Miletoslu Dionysios¹⁵ hariç, Hekataios mitoloji ve coğrafya konularında düzyazı/nesir biçiminde yazan ilk yazardır. Yazarın her iki eseri de İonia tarih yazımı geleneğine uygun çalışmalardır. Eserlerinde tarihsel sorgulamalar, Herodotos tarzında cümleler olmakla birlikte¹⁶ Hekataios'un gerçek anlamda bir tarihçi olduğunu gösterecek kanıt ve belge yoktur. Yazarın ardıllarından İ.Ö. 1. yüzyılda yaşamış Strabon “*ilkçağ tarihçilerinin anlattığı çok şey gerçek değildir, bunlar yazılarında sıklıkla mitos anlatma hatasına düşerler*” ya da “*diğer ilkçağ yazarları gerçeklerden çok uzaklaşırlar*” ifadeleriyle hem tarih hem de coğrafya eserlerinin bilimsel olmayan özelliklerinden bıkkınlık duyduğunu ima eder.¹⁷

¹⁰ Leros: Samos'un güneyinde, Karia açıklarında küçük bir ada.

¹¹ Herodotos V. 124-126.

¹² HEIDEL 1935, 93-95.

¹³ Hekataios FGrH F 1; MARINCOLA 1997, 271.

¹⁴ MARINCOLA 1997,225.

¹⁵ PEARSON 1975, 27.

¹⁶ MARINCOLA 1997,27.

¹⁷ Strabon VII. 3.6; VIII.3.9; Aelianus, *Historia Animalium*, IX.23; Hekataios FGrH T 10, 13.

Hekataios diğer pek çok İoniali yazar gibi, büyük ailelerin geçmişini efsaneler yardımıyla saptamaya çalışmıştır. Fragmanlarda ardıllarının bazıları gibi, aynı kapsam ve uzunlukta mucizeleri ve efsaneleri Geryon (F.26) ve Kerberos'un (F.27) öyküleri dışında akıl yoluyla çözümlenmeye ve açıklamaya çalıştığını gösteren izlere pek rastlanmaz. Bilinen öykülere bir grup özgün olay eklediği ve kendine göre yorumlar yaptığı açıktır.¹⁸

Özellikle coğrafya araştırmalarıyla ünlenmiş bir öncü olan Hekataios, o çağda bilinen dünyanın haritasını çizmişken Miletoslu Anaksimandros ile bir tutulmuştur.¹⁹ Diğer İonia filozofları gibi, Anaksimandros da dünyayı tanımlamaya çalışmış ve onun sınırsız-sonsuz olduğu sonucuna varmıştır.²⁰ Herodotos'a göre "*aynı zamanda ressam olan Miletos tiranı Aristagoras, Sparta'ya kral Kleomenes'in iktidarda bulunduğu sırada gelmiş ve onunla görüşmüştür. Gelirken bir de bronz tablet getirmiş, Lakedaimonialılar söylerler ki, üzerinde denizleri ve akarsularıyla birlikte bütün dünya işlenmişmiş (...)*"²¹ Aristagoras'ın yanında getirmiş olduğu bronz levha üzerinde o dönemde bilinen dünyanın haritası çizilmiş ve *γῆς ἀπάτης περίοδοσ* yazılmıştır.²² Ama ne yazık ki, Hekataios'un Anaksimandros'un haritası üzerine ne kadar ilave yaptığı ya da öncellerinin coğrafya bilimini ne kadar katkı sağlayıp geliştirdiğine ilişkin yeterli kanıt bulunmamaktadır. Diğer yandan Herodotos gördüğü dünya haritaları konusunda küçümseyici bir dolu laf eder: "*(...)Ve ben bu, 'dünya çevresinde yolculuklara bakıp güliyorum, bunlardan bizde epeyce var ve aklın alabileceği bir bilgi vermiyorlar. Bunlar Okeanos tekerlek bir toprağı kuşatan bir kemer gibidir, diye soğuk şeyler yazıyorlar (...)*"²³ Herodotos, burada o dönemde bilinebildiği ölçüde Okyanus'un çevresinde yapılmış bir seyahatin kuramsal inancıyla, astronomi alanındaki araştırmalarla varılmış "*dünya yuvarlıktır*" inancı arasında bir ayırım yapmaz. Bu nedenle Hekataios'un sahip olduğu gerçek bilimsel bilginin düzeyini belirleyemeyiz, fakat fragmanların çoğunda görüleceği gibi,²⁴ Okyanus konusundaki düşünceleri Herodotos yok saysa da pekiştirir.

Hekataios'un biçemi ve ele aldığı konular konusunda ilkçağ yazarları onun konusuna titizlik gösterdiği ve sadık kaldığı düşüncesindedir. Onun çağının biçimini, bilginin çok yönlü çeşitliliğini ve ayrıntılara gösterdiği özeni göz önüne alarak bilgili bir adam olduğu söylenebilir. Çünkü,

¹⁸ MARINCOLA 1997,27.

¹⁹ Strabon I. 1.11; Hekataios FGrH T 12 a.

²⁰ Diogenes Laertios II.1.

²¹ Herodotos V. 49.

²² JACOBY 1912 RE VII, 2670; Hekataios FGrH T 12 b.

²³ Herodotos IV. 36.

²⁴ Hekataios FGrH T 18a, 18b; ayrıca bkz. PEARSON 1934, 324-337.

Herakleitos ünlü fragmanında şöyle der onun için: “bilginin çeşidi ister istemez bilgiye sahip olanı bir bilgin yapmaz: Çok bilgiye sahip olanlar öğretmez. Oysa Hesiodos, Pythagoras, Ksenophanes ve Hekataios öğretmişti.”²⁵ Hermogenes bu konuda çok daha kendine özgü bir yorum yapar: “Hekataios saf ve duru bir İonik lehçe kullanır.”²⁶ Demetrios, “ilkçağ yazarlarının hepsinde görüldüğü gibi Hekataios’un da kısa cümleler kullandığını” aktarır.²⁷ Longinus’a atfedilen *De Sublime*’nin yazarı gerçekte her kimse, o da yazarın nasıl “yalın bir dille yazdığını, Homeros gibi dramatik diklikle dolu ifadeler kullandığını” yazar.²⁸ Ancak Hekataios’tan kalan fragmanlar tüm bu söylenenleri doğrulamaya yetecek kadar çok değildir. Günümüze ulaşan birkaç doğrudan alıntıdan aniden biten cümleler kurmakla birlikte, yan veya uzun sıfat fiilli cümleler kullandığı ve kolay anlaşılır bir biçemi olduğu görülür.²⁹

Hekataios ve Herodotos arasındaki ilişki hakkında çok fazla şey yazılıp çizilmiş olmasına karşın Herodotos’un öncülü olan Hekataios’un biçem ve yazınsal ustalığından ne ölçüde etkilediğine ilişkin çalışmalar son derece azdır. Bu nedenle Herodotos’un Hekataios’tan aktarma yaptığı bölümlere bakmak gerekir. Bu bölümlerden birinde Herodotos, Pelasgların Attika’dan kovuluşu konusunda Hekataios’un anlatımı ile Pelasgların kovuluşu konusundaki öykünün Attika versiyonunu karşılaştırır. Bu anlatım Hekataios’un alışılmamış saygınlığı ile Herodotos’un entelektüel saygınlığını gösterir: “Eskiden Atinalılar Pelasgları Attika’dan sürmüşlerdi, haklı haksız; ben de bu konuda ancak dinlediklerimi söyleyebilirim; haksız diyor Hegesandros oğlu Hekataios, sözleri şudur: ‘Atinalılar Hymessos dağı eteklerinde, kendilerine ait bulunan bir ülkeyi, yerleşmek üzere Pelasglara vermişlerdi, bu Akropol’ü çevreleyen kale bedenlerinin ücretiydi, bu duvarları Pelasglar örmüşlerdi. Eskiden bereketsiz ve değersiz sayılan toprağın güzelce işlendiğini gören Atinalılar, burasını onlara verdiklerine pişman oldular ve yargıca filan gitmeden Pelasgları kovdular.’ – Atinalılar, yaptıklarının haklı olduğunu söylerler; Hymessos eteklerine yerleşen Pelasglar, Atina’ya geliyor, uygunsuz işler yapıyorlardı; Atinalı genç kızlar ve (oğlanlar) her gün Enneakrunos çeşmesine gider su taşırlardı; zira daha o zamanlar, öbür bütün Yunanlılar gibi, Atinalıların da hizmetçileri yoktu. Her gidişlerinde Pelasglar kabadayılık ediyor, aşağılık ve utanmaz,

²⁵ Hekataios FGrH T 21; MARINCOLA 1997, 65.

²⁶ Hekataios FGrH T 17a; Halikarnassoslu Dionysios, De Thucydides 5.

²⁷ Hekataios FGrH T 19; Demetrios (Phaleronlu) Demetrius on Style, 12 (Ed.W.Rhys, Cambridge 1902).

²⁸ Hekataios FGrH T 20; Longinus, De Sublime 27, I.

²⁹ Hekataios FGrH I F. 49, 113 a, 166, 207 ve 299; Halikarnassoslu Dionysios De Thucydide, 5; Ayrıca Dionysios ve diğer ilkçağ tarihçileri için bkz. TOYE 1995, 279-302.

*çocukları zorlamaya kalkışıyorlardı. Bu kadarla da kalmamışlar, sonunda saldırmaya da başlamışlardı. Biz gene de onlara onlardan daha insanca davrandık, diyor Atinalılar; bütün Pelasgları öldürebilirdik, çünkü bize saldırmak istiyorlardı; öldürmediler; sadece ülkeden çıkmalarını istediler. Pelasglar başka bölgelere ve özellikle Lemnos'a gidip yerleştiler. – İşte iki anlatış, biri Hekataios'un, yukarda anlattım, biri de Atinalıların.*³⁰ Hekataios'a gönderimde bulunan ilkçağ yazarlarının hiç birinde böylesine açıkça bir gönderim yer almaz.³¹ Herodotos'un bu gönderimi yaparken aklında bir kitap olduğu izlenimi uyanmaz, çünkü onun tarzının halk edebiyatı ve ortak edebi mirasın bir parçası olan iyi bilinen eserlerin hafızasında bıraktığı anılar olabileceği ileri sürülür.³² Herodotos'un bu gönderiminden, Hekataios'un o zamanın dünyasında tanınmış biri olduğunu ima etmese de, eseri tanınan bir yazar olarak alıntılanması onun ne kadar değerli biri olduğuna işaret eder. Öte yandan Herodotos'un Hekataios'un eserinde bulduğu bu öykünün değerini hiç düşünmeden kayda geçirmesi de ilginçtir. İlk bakışta ikisinin de Anadolu olması açısından Herodotos'un büyük öncülünün eserinden alıntı aktarması önemlidir.

Herodotos, Miletos politikalarında önemli bir rol oynayan ve eski bir Miletos ailesine mensup olan Hekataios'un kutsal bir soyun on altıncı nesline ait olduğunu ve rahip olan atalarını ziyaret etmek amacıyla Mısır'ın Thebai kentine gittiğini anlatır. Yazarın Hekataios'tan adını zikrederek yaptığı bu aktarım Karnak'taki Amon tapınağı hakkındadır: *“Benden önce bir gün tarihçi Hekataios, Thebai'de kendi soy zincirini açıklamış ve on altıncı basamaktaki atasını tanrı olarak göstermiş; Zeus rahipleri o zaman nasıl davrandıysalar, bana da, soy zincirim hakkında bir şey söylemediğim halde, aynı şekilde davranmışlardır; beni tapınağın içine aldılar, geniş bir yer, ağaçtan yapılmış kolos heykelleri tek tek gösterip saydılar, toplamı tam tamına dediğim sayıyı tutuyordu; zira, her büyük rahip sağlığında kendi heykelini yaptırıp buraya koydurmuştu; rahipler bunları bana gösterip sayarlarken büyük rahipliğin babadan oğula gittiğini de söylemişlerdir; sonuncudan başlayarak bütün heykelleri böylece gösterdiler. Hekataios, soy zincirini saydığı ve kendisini on altıncı basamakta bir tanrıya bağladığı zaman, sayıların da doğruladığı bir başka soy zinciriyle çelişkiye düşmüş oluyordu ve bir insanın tanrıdan inebileceği üzerine söyledikleri kabul edilmemişti; çünkü, onlar da ona kendi atalarını saymışlar ve burada heykeli bulunan herkesin bir “piromis”den gelme bir ‘piromis’ olduğunu söylemişler ve bir teki de bir tanrının ya da kahramanın evladı olmayan üç yüz kırk beş*

³⁰ Hekataios FGrH I F. 127. Herodotos VI. 137.

³¹ JACOBY 1912 RE VII, 2675; West 1991, 145; Herodotos, Athenaios, Pausanias, Strabon, Diodoros Siculus, Bizanslı Stephanos, Plinius, Plutarkhos, Polybios.

³² WEST 1991, 145.

heykeli birer birer sayıp göstermişlerdi. “Piromis”, bizim Yunanistan’da “doğru adam” dediğimizdir.”³³ Herodotos’ta Miletoslu yazarın eseri önemli bir anlam taşır, çünkü yazar babasının adını ya da etnik kökeni belirtmeden sadece “Hekataios” der.³⁴ Ancak, Herodotos bu özel tanrı ve tanrıçaların adlarını anmaz. Diğer yandan Sayce, Hekataios’un görmüş olduğu heykellerin Thebai’de, Herodotos’un gördüklerinin ise Memphis’te olduğunu ve ayrıca ilkinin 354, ikincisinin 341 heykel gördüğünü söyler. Devamında da Herodotos’un böyle davranmaktaki amacının Hekataios ile aynı heykelleri görmüş olduğu izlenimi uyandırmak ve böylelikle de hiç gitmediği Thebai’ye gitmiş gibi göstermek olduğunu ekler.³⁵

Genealogia (Soyağaçları)

Hekataios’un mitoloji konusundaki ünü, konusunda yetkin biri olan ve ayrıca ilkçağ tarihinden bu yana bu alanda çalışanların sıklıkla alıntılıdığı Hellenikos tarafından gölgelenmiştir. Bu nedenle *Periegesis*’inden 300’ün üzerinde fragman günümüze ulaşmışken *Genealogia*’sından yalnızca 35 tane kalmıştır. Bizanslı Stephanos, Hekataios’un *Genealogia*’sından yalnızca sekiz alıntı yapar. Bu, Stephanos’un alışıldık tarzına göre çok azdır.³⁶ Geriye kalan fragmanlar ise başta Athenaios, Pausanias olmak üzere çeşitli yazarlar tarafından günümüze taşınmıştır.³⁷

Yukarıda adı geçen ilkçağ yazarlarının ifadelerinden, Hekataios’un eserinin dört kitaptan oluştuğunu ve yalnızca adına *Genealogia* değil. *Historia* veya *Heroologia*’da dendiğini öğreniriz.³⁸ Günümüze kalan fragmanlar dört kitap arasında işlenen konuları nasıl böldüğünü ve eserin planının nasıl yaptığını göstermeye yeterli değildir. İkinci kitaba ait iki fragmanda (6 ve 7) Herakles’in işleri anlatılmıştır.³⁹ Bu nedenle Herakles ve Heraklesoğulları konusunu ikinci kitabında ele almış olması güçlü bir olasılıktır. Diğer üç kitap için ise ne yazık ki konu belirlemek olanaksızdır.

Jacoby’nin yaptığı ayrıma göre, birinci kitap Deukalion ve Argonautlar, ikinci kitap Danaos Kızları, Herakles ve Heraklesoğulları, üçüncü kitap

³³ Herodotos II. 143-144; FOWLER 1996, 83; PEARSON 1943, 45.

³⁴ JACOBY RE VII, 2675.

³⁵ SAYCE 1885,260 vd.

³⁶ Bizanslı Stephanos, s.v. Αμφαναί (F. 3), Οἶνη (F.4), Φάλαννα (F.5), Ψωφίς (F.6), Χαδισία (F.7a), Τρεμίλη (F.10), Μελία (F.11), Μυγισσοί (F.12).

³⁷ Demetrios (Phaleronlu) Demetrius on Style, 12; WENDEL 1935, I.551; Athenaios IV.148F; Harpokration, s.ἀδελφίζειν; Herodian, Peri monerous lexeos 41,24; Strabon VIII.3.9; Arrianos, Anabasis II.16,5; Aelianus, On the Characteristics of Animals IX.23; Pausanias III,24,4, IV.2,2, VIII.4,8, VIII 47,4.

³⁸ Bizanslı Stephanos Φάλαννα (F.5); Demetrios (Phaleronlu) Demetrius on Style, 12; Athenaios IV.148F.

³⁹ Bizanslı Stephanos, s.v. Ψωφίς (F.6), Χαδισία (F.7a).

Thebai efsaneleri ve dördüncü kitap da Troia efsanelerini içerir.⁴⁰ *Genealogia*'da yer alan konuları incelendikleri bu sraya göre ele almak uygun görülmüştür.

Genealogia'nın başlangıç cümlesini oluşturan kısım en önemli fragmandır: “*Ben, Miletoslu Hekataios! Ben bunları doğru bulduğum gibi yazıyorum; Yunanlıların sözleri bana göre fazla uzun ve gülünçtür.*”⁴¹ Bu açılış cümlesi okuyucuya/dinleyiciye Hekataios'un aristokratik gururunu gösterir. Ancak bir araştırmacı, bu cümlenin özgün olduğunu düşünmemek gerektiğini çünkü yazarın diğer fragmanlarında ussal eğilimler sergilediğini ileri sürer.⁴² Yine de bu ifade Hekataios'un Hesiodos geleneğinin bir takipçisi olduğunu akla getirir. Hesiodos Theogonia'nın prooimion denilen giriş bölümünde Musalara seslendikten sonra, kendi adını verir, vermekle de kalmaz, başladığı yapıtın kendisine esinlendiği yeri de tüm ayrıntılarıyla canlandırır gözümüzün önünde.⁴³ Eserlerinin başında öncüllerini taklit ederek adını ve uyrugunu açıklayan çok sayıda yazar vardır. Örneğin Peirithos'un oğlu Krotonlu Alkmaion, Halikarnassoslu Herodotos, Atinalı Thukydidés, Ktesiarhos'un oğlu Knidoslu Ktesias vb.⁴⁴ Bu gelenek öylesine benimsenmiştir ki Herodotos, Herakles'in Mısır'daki öykülerini anlattığı bölümde tıpkı öncülünün cümleleri gibi cümlelerle konuşur:⁴⁵ “*Yunanlıların hiç eleştirmeden ileri sürdükleri birçok konu vardır. Öbür birçokları arasında, Herakles konusunda da, işte pek safça olan bir tanesi daha.*”

Jacoby, Hekataios'un *Genealogia*'yı *Periegesis*'ten sonra yazdığını söyler ve bu tarih, efsane geleneğinin içinde usavurumculuğun pek çok izinin görülmeye başladığı İ.Ö. 490 ile 480 yılları arasındır.⁴⁶ Yazarın bu savını doğrulamak için kanıtların yetersiz olması nedeniyle konu günümüzde de tartışılmaktadır. Bununla birlikte Jacoby'nin savının geçerli yönleri olduğunu gösteren izler de yok değildir. Örneğin Amazonların yaşadığı ovanın tanımlamasında olduğu gibi, mitoloji içerikli eserin içinde coğrafya konusu bulunması dikkati çeker: “*Amazonların yaşadığı bölgede Themiskyra (Çarşamba Ovası) ovası vardır. Burası Thermodon (Terme Çayı) ırmağının uzağında, Khadisies üzerindedir.*”⁴⁷ Diğer örnekler “*Epeilular Elialulardan*

⁴⁰ Hekataios FGrH F 13-16 Deukalion; F. 17-18 Argonautlar; F. 19-22 Danaos Kızları; F.23-30 Heraklesoğulları; F.31-32 Thebai efsaneleri; F. 33-35 Troya efsaneleri.

⁴¹ Hekataios FGrH F 1.

⁴² PEARSON 1975, 97.

⁴³ Hesiodos, Theogonia 22-9; MARINCOLA 1997,272.

⁴⁴ MARINCOLA 1997, 271-272.

⁴⁵ Herodotos II.45.

⁴⁶ FGrH Kommentar 319.

⁴⁷ Hekataios FGrH F 7a.

farklıdır”⁴⁸ ve “Oikhalia’nın konumu” tartışmasında Pausanias ona gönderimde bulunur.⁴⁹ Hekataios’un diğer eseri olan *Periegesis* ile benzerlik gösteren bir diğer nokta da arkaik ve bilinmedik coğrafi adlar kullanmasıdır. Örneğin Lykialılar için Tremililer ve Pentheus yerine de Tentheus demesi gibi.⁵⁰

Hekataios’un birinci kitabının konusu olduğu düşünülen Deukalion’un atalarını anlatan dört fragman vardır.⁵¹ İlk fragmanda başka hiçbir yazarda geçmeyen bir ifade vardır: Hellen, Pronoos’un oğludur. Bütün Hellen ırkının atası kabul edilen ve onlara ismini veren Deukalion’un oğlu Hellen Hekataios tarafından anılmaz.⁵² Bu bilgiyi aktaran Thukydides Skholionunda ise Hellen, Deukalion’un torunu olarak geçer.⁵³ Buna göre Deukalion’un Pronoos, Orestheus ve Marathonios adında üç oğlu oldu. Hellen bunlardan Pronoos’un oğludur. Bu büyük neslin türetilmesi diğer yazarlarca tümüyle gözden kaçırılmış ya da üstünün örtülmüş olduğuna inanan Pearson, bir genealogianın içine geniş bir nesli gizleme hilesinin Hellenikos ile moda olduğunu, ancak Hekataios’un ondan daha önce bu hileye başvurmuş olmasının ilginç olduğunu belirtir.⁵⁴

Dört fragmanın dördünde de Deukalion mitosunun bilenen herhangi bir olay veya tufan ile ilişkili hiçbir bilgi görülmez. Wendel, Rodoslu Apollinos Skholion’unda geleneğe uymayan bir versiyona dayanarak Deukalion’un atalarının Thesalia kralı olduğu konusunda Hekataios ve Hesiodos’un hemfikir olduklarını söyler.⁵⁵ Bundan başka Hekataios’da Deukalion’un adları geçen üç oğlu tam anlamıyla bilinmez ve diğer fragmanlarda da Pronoos ve Marathonios hakkında herhangi bir anlatım bulunmaz. Jacoby, Marathonios’un adının Attika ile ilişkili olduğunu ve Hekataios’un eserini Marathon savaşından sonra yazdığı için bu adı ona koyduğunu öne sürer.⁵⁶ Marathonios’un çıkış noktası, Hekataios’un “Atinalılar kendilerine ait toprakları, yerleşmeleri için Pelasglara verdi” cümlesinden Hellenler Attika’ya gelmeden önce buraya Helenlik olmayan Pelasg halkının yerleştirildiğini gösterir.⁵⁷ Diğer yandan Orestheus’un Aitolia kralı ve Deukalion’un oğlu olduğu kesindir, çünkü Orestheus’un köpeklerinden biri bir odun parçası doğurur, o da bu odun parçasını toprağa

⁴⁸ Hekataios FGrH F 25.

⁴⁹ Pausanias IV.2.2; Hekataios FGrH F 28.

⁵⁰ Hekataios FGrH F 10 ve 31.

⁵¹ Hekataios FGrH F 13-16.

⁵² Hekataios FGrH F 13.

⁵³ Thukydides Skholion’u I.3,2 (Ed.C.Hude. Scholia in Thucydidem.New York,1973).

⁵⁴ PEARSON 1975, 99.

⁵⁵ WENDEL 1935, IV. 265-6.

⁵⁶ JACOBY FGrH Kommentar 322.

⁵⁷ Hekataios FGrH F 127; krş. Herodotos VI.137

gömdürür, ardından ondan iri taneli şahane üzümler veren bir asma kütüğü çıkar. Bu mucize karşısında Orestheus, oğluna bitki için ‘bitmek’ anlamına gelen fiilden Phythios adını verir. Kral Phythios da kendi oğluna ‘şarap’ anlamına gelen Oinios adını verir. Aitolialıların atası olan Aitolos da Oinios’un oğludur.⁵⁸ Tüm bu bilgilerden biz, Hekataios’un Deukalion soyunun İonialılar, Dorlar ve Aioller’den sonra Aitolialılarda da izini sürdüğünü görürüz. Pausanias yazar adı belirtmeksizin yaptığı bir aktarımda Ozolia Lokrislileri hakkında benzeri öyküyü anlatır,⁵⁹ Plutharkos ise Amphiktyon’un oğlu Physkios’un Lokros’un babası olduğunu söyler.⁶⁰ Bizanslı Stephanos ise Physkos’u Aitolos’un oğlu olarak kaydeder.⁶¹ Böylelikle Hekataios’un bir fragmanında anılan hem Lokros hem de Physkos’un.⁶² aynı aileye işaret ettiği görülür. Jacoby, İon’un Lokros’tan daha yaşlı olduğu için Physkos’un onun oğlu olabileceğini ileri sürerse de,⁶³ Hekataios’un Aitolia kökenli birinden İonialıları türetmeye çalışarak Miletosluları hoşnut etmesi olanaksız gözüktür. Buraya kadar anlatılanlardan Hekataios’un Deukalion ve atalarını nasıl anlattığını anlamının başka yolu yoktur. Bundan başka Bizanslı Stephanos’un *Genealogia*’nın birinci kitabından aktardığı üç kent adı olan Dor kenti Amphanai, Argos kenti Oine ve Perrelerin kenti Phalanna’dan herhangi bir sonuca varmak da zordur.⁶⁴

Hekataios’un *Genealogia*’sının ikinci kitabında işlenen Aiolia soyağacı konusu Argonautlar öyküsüyle ilişkilidir. Burada Phriksos ve onun kız kardeşi Helle öyküsünün bir başka versiyonundan bir ayrıntı yer almaktadır. Buna göre, bilinen öyküden farkı Rodoslu Apollonios Skholion’unda şöyle geçer:⁶⁵ *Helle, Hellespontos’a düştükten sonra onları Skythia’ya götüren kanatlı altın koç dile gelerek Phriksos ile konuşur.* Öykünün bu versiyonu Hekataios’tan alınmıştır.⁶⁶ Rodoslu Apollonios’un Skholionunda⁶⁷ Apollonios, “Athena İtonia’nın işleri” başlığı altında Boiotia’daki Koroneia kenti yakınlarında bir Athena İtonia kültü olduğunu ve bilinenin aksine, Boiotia’daki Athena İtonia’nın Argo gemisinin inşasına yardım ettiğini söyler. Oysa Hekataios, Thesalia’daki Pelion dağının Athena İtonia’nın kutsal alanı olduğunu ve bundan dolayı da tanrıçanın koruması altında

⁵⁸ Hekataios FGrH F 15; krş. Athenaios II.35a-b.

⁵⁹ Pausanais X.38,1-2.

⁶⁰ Plutarkhos, Quaestiones Graecae 15.

⁶¹ Bizanslı Stephanos s.v. Φυσκος.

⁶² Hekataios FGrH F 16.

⁶³ JACOBY FGrH Kommentar 322

⁶⁴ Bizanslı Stephanos, s.v. Αμφαναι (F. 3), Οἶνη (F.4), Φάλαννα (F.5); Hekataios FGrH F 3,4,5.

⁶⁵ WENDEL 1935, I. 256-9.

⁶⁶ Hekataios FGrH F 17.

⁶⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. PEARSON 1938, 343-459.

bulduğunu ve Argosluların gemilerini Pelion dağının yaşlı çam ağaçlarından Athena'nın yardımıyla inşa ettiklerini yazar.⁶⁸ Bu cümlelerden Apollonios'un, Hekataios'un Argos gemisinin inşasıyla tanrıça Athena'yı bağdaştırmasından yararlandığı anlaşılmaktadır. Yine de bu iki kanıt Apollonios'un konuyla ilgili bilgileri doğrudan Hekataios'tan aldığını kanıtlamaya yetmese de diğer fragmanların varlığıyla ondan yararlandığı kesindir.⁶⁹

Bilim adamlarının Argo gemicilerinin gittikleri yoldan geri döndüklerini söylemelerine karşın Hekataios'un anlatımı farklıdır.⁷⁰ Ona göre gemiciler Phasis'ten Okeanos'a, oradan Nil'e ve buradan da Akdeniz'e çıkarak yurtlarına dönerler.⁷¹ Argonautların dönüş öyküsünün *Periegesis*'te değil de *Genealogia*'da yer alıyor olmasının nedeni, Hekataios'un bilinen dünyanın nehirlerinin yönleri hakkında fazla bilgisi olmaması şeklinde açıklanır⁷² (Ek- Harita). Ayrıca Hekataios'un coğrafya incelemesi olan *Periegesis*'in mitoloji konusundaki *Genealogia*'dan bilimsel açıdan daha zayıf olduğunu da öne sürülmektedir.⁷³

Herodotos, Mısır'ın Khemmis kentinde niçin Perseus tapınağı bulunduğunu yerlilere sorar. Aldığı yanıt şöyledir:⁷⁴ “*Perseus kendi sitelerindedir ve Yunanistan'a yelken açan Danaos ile Lynkeus da Khemmislidirler; Perseus'a bu kahramanlardan inerek geliyorlardı.*” Hekataios'a ait iki fragmanda⁷⁵ karşımıza çıkan bu ifadeleri Herodotos'un kendi ifadeleriymişçesine kullanması şaşırtıcıdır. Diğer yandan Hekataios da Yunanistan'da Mısır kökenli pek çok geleneğin olmasına dayanarak alfabeği de Mısır'dan Yunanistan'a getirenin Kadmos değil, Danaos olduğunu kanıtlama çabası içinde görülür.⁷⁶ Ayrıca, Hekataios'un bir fragmanında aynı konuyla ilintili olarak şunlar yazmaktadır:⁷⁷ “*Aigyptos'un bizzat kendisi Argos'a hiç gelmemiştir. Argos'a gelenler çocuklarıdır. Hesiodos'a göre çocukların sayısını ellidir, bence bu doğru değildir, doğrusu yirmidir.*” Bu ifadeden yola çıkarak Mısır kökenli Danaos ve ailesi konusundaki öykünün Hekataios'tan alıntılandığı sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Çünkü

⁶⁸ Hekataios FGrH F 2; WENDEL 1935, I. 251.

⁶⁹ WENDEL 1935, IV. 257-262b, 282-291b.

⁷⁰ PEARSON 1934, 326.

⁷¹ Hekataios FGrH F 18a; WENDEL 1935, IV. 259.

⁷² CASPARI 1910, 244; PEARSON 1934, 324-7.

⁷³ PEARSON 1934, 324-327.

⁷⁴ Herodotos II.91.

⁷⁵ Hekataios FGrH F 301,305; Bizanslı Stephanos, s.v.Χέμμις; Arrianos, Anabasis V.6,5; Ayrıca bkz. WEST 1991, 158.

⁷⁶ Hekataios FGrH F 20; krş. GOMME 1913, 61-2; FOWLER 1996, 74.

⁷⁷ Hekataios FGrH F 19; FOWLER 1996, 78.

Hekataios'un Mısır'a bir seyahat yaptığı kesindir.⁷⁸ Yine de bu fragmandaki anlatımın tarihsel değerini veya doğruluğunu tartışmak olanaksızdır. Aigyptos'un çocuklarının sayısı konusundaki ifade aynı zamanda ussal bir eğilimin izini taşır. Ancak aynı Hekataios, Zeus'un tunç kaplı bir sandığın içindeyken Phoinikialıların Dana dedikleri Danae'yi altın yağmuruna dönüşerek hamile bırakması öyküsünü anlatır.⁷⁹ “*Zeus Danae ile Fenikelilerin yurdunda birlikte oldu.*” Eğer yazar bu öyküyü akla yatkın biçime sokabilseydi ilginç olurdu. Danae öyküsünün çeşitli versiyonları olduğunu ve yazarın dolaylı olarak anlatılan öykülerin etkisinde kaldığını görürüz. Bir başka fragmanda Hekataios, Mykenai şehrinin adını Danae'nin oğlu Perseus'un kılıcının kınının düştüğü yerden aldığını gösterir.⁸⁰

Periegesis'te yer alan Mısır konusundaki fragmanlar, Hekataios'un Mısır ile Yunan mitolojisini bağdaştırmaktan hoşlandığını gösterir. Herodotos'a Hekataios'un özellikle Mısır ile Herakles'i ilişkilendirmesi ilginç gelmiş olmalı. Herodotos da Herakles öyküsünü anlatır ve Hekataios'un anlatımından şu cümleyle ayrılır: “*Bence böyle bir hikaye Yunanlıların Mısırlılar ve onların yasaları hakkında hiçbir bilgileri olmadığını gösterir.*”⁸¹ Burada kısaca Hekataios'un Mısır ile Yunan kahramanlarını birleştirmekten hoşlandığı, Herakles üstüne anlattığı pek çok öyküden anlaşılır. Diğer yandan Herodotos'un adını vermediği ama bildiği ve beğenmediği birkaç yazar Herakles efsanesi ile Mısır'ı bağdaştırdığı ve bu yazarlardan birinin de Hekataios olduğuna şüphe yoktur.⁸²

Herakles konusundaki fragmanlar yeteri kadar açık olmakla birlikte, Hekataios'un öyküyü ele alış biçimi ve anlatım yöntemi hakkında açıklayıcı değildir. Örneğin bir fragman bize Herakles'in on iki işinden biri olan Erymanthos Yaban Domuzu öyküsünün başlangıç cümlesini verir.⁸³ 7, 24, 25, 28 numaralı fragmanlarda sırasıyla Lerna Hydra'sı, Amazonlar, Kral Augeias'ın Ahırları ve hem Euboia hem de Lakonia'da küçük birer kasabanın ortak adı olan ve Herakles tarafından yıkılan Oikhalia'da geçen öyküler anlatılır. 29 numaralı fragman ise Arkadialı Auge'yi konu alır: “*Tegea kralı Aleos, kızı Auge'nin Herakles'ten hamile kaldığını öğrenince, kendisine bildirilen kehanet uyarınca, kızını çocuğuyla birlikte bir sandığa kapatılıp denize bıraktırır. Dalgalarla Kaikos ırmağının ağzına sürüklenen*

⁷⁸ WEST 1991, 158

⁷⁹ Hekataios FGrH F 21; FOWLER 1996, 77.

⁸⁰ Hekataios FGrH F 22; FOWLER 1996, 72.

⁸¹ Herodotos II. 45.

⁸² Herodotos III.139; WEST 1991, 160.

⁸³ Hekataios FGrH F 6.

sandığı Mysia kralı Teuthras bulur. Kral Auge ile evlenir ve babası Herakles olan Telephos'u evlat edinir.”⁸⁴

Hekataios'un iki fragmanı, onun usuvurumculuğuna verilecek en iyi örnekleri sunar. 27 numaralı fragmanda Hekataios “Herakles'in Kerberos'u getirmek için yeraltına hiç gitmediğini, Lakonia Tainarum'da korkunç bir canavarın yaşadığını ve Herakles'in onu öldürerek Eurystheus'a getirdiğini” söyler.⁸⁵ Bir diğer örneği de Arrianos verir:⁸⁶ “Argos Herakles'inin, Geryones'in sığırlarını elinden alıp Mykenai'ye götürmek üzere Eurystheus tarafından gönderilmiş olduğunu ama Geryones'in asla İberler ülkesinden olmadığını tarihçi Hekataios da söyler. Bundan başka Hekataios, Herakles'in büyük denizin dış tarafında bir ada olan Epytheia'ya gönderilmeyip zaten Geryones'in Amprikia ile Amphilokhia arasındaki karada egemenlik sürdüğünü, Herakles'in sığırları bu topraklardan sürüp çıkardığını, buna rağmen kendisinin bunu yine küçümsenir bir iş olarak saymadığını da söyler.” Devamında Arrianos, Hekataios'un anlattığı öykünün, mitosun en kabul edilebilecek yorumu olduğunu ve kendisinin de onun söylediklerine katıldığını yazar. Ancak bu öykünün özgün versiyonu Hekataios'a mı aittir yoksa öykü daha eski bir versiyona mı dayanır belirsizdir. Bu anlatım, Yunanlıların coğrafya bilgilerinin çok uzak batıya kadar genişlemediği zamanlara ait onların coğrafya bilgilerini gösterir.

Hekataios'un, Herakles'in öyküsünü Heraklesoğulları öyküsüyle sürdürdüğü anlaşılır. Herakles'in annesi Alkmene Tirnys'e gittiğinde cesur savaştının oğullarından birkaçı da onunla beraber gitmiş, diğerleri ise Thebai ve Thrakis'te kalmıştı. Bu sırada Eurystheus, çocukların büyüdüklerinde kendisini tahttan indirme olasılığını göz önünde bulundurarak onların hepsini Yunanistan'dan kovmaya karar verdi. Bunun için ilk olarak bir Thrakis kralı olan Keyx'e haber göndererek sadece Herakles'in oğullarını değil, aynı zamanda Herakles'in diğer müttefiklerini de ülkesinden çıkarmasını istedi. Eurystheus'a karşı koyacak kadar güçlü olmayan Keyx bunu kabul etmek zorunda kaldı ve Heraklesoğullarına şöyle dedi: “Yardım etmemi istediğinizde size yardıma gelemem, ölmenize de izin veremem böyle bir durum beni de üzer. Haydi, başka ülkeye gidin!”⁸⁷

Hekataios'un Herakles'in çocukları ve torunlarının öyküsünü ne uzunlukta anlatmayı sürdürdüğü bilinmez. Herodotos, Sparta'daki ikiz

⁸⁴ Pausanias VIII. 4,8-9; 47,4.

⁸⁵ Pausanias III.25,5.

⁸⁶ Arrianos, Anabasis II,16,5; Hekataios FGrH F 26; FOWLER, 1996, 71.

⁸⁷ Hekataios FGrH F 30; Longinos De Sublimitate, 27. Peri Hypsous (Ulviyet Üzerine) adlı eserin atfedildiği Longinos İ.S. II. yy'da yaşamış ve Yeni Platoncu Ammonios ile Origenes'in öğrencisi olmuştur. Adı geçen eserin ise İ.S. I. yy'ın ilk yarısında yazıldığı sanılmaktadır (The Oxford Classical Dictionary 1970, 619).

krallığın kökenini tartışırken Alkmene'nin kökenini de açıklar ve böylece Danae ile Akrisios'un Mısır kökenine ulaşır.⁸⁸ Herodotos'un eserinin belirtilen bölümünden bu bilgiyi doğrudan Hekataios'tan aldığı şu cümlelerinden anlaşılmaktadır: *“Bu konuda bu kadar açıklamayı yeter sayalım. Zaten Mısırlılar nasıl ve ne gibi büyük işler başaracak Dorisliler üzerinde egemen oldular, bunu başkaları açıklamışlardır; onun için ben bu noktayı geçiyorum, ben sadece başkalarının söylemediklerini anlatmakla yetiniyorum.”* Herodotos'un anlatımı, Herakles'in anne tarafından Mısırlı olduğunu vurgulayan Hekataios'un bağlantılarını açıklamaya yardım eder. Belki de Perseus'un Mısır ile bağlantısını da çözmeyi kolaylaştırır.

Tüm bunların ışığında Kadmos ve onun Thebaili atalarının sorununu çözecek birkaç fragman vardır, ama bunlardan yalnızca ikisi Thebai efsaneleriyle ilgilidir. Bu iki fragmanın ilkinde Hekataios'un Pentheus'a Tentheus demesi ve diğerinde de Thebai'ye karşı yürüyen yedi önderden biri olan Parthenopaios'un Atalante'nin değil Thalos'un oğlu olduğunu yazması ilginçtir.⁸⁹ Bu özellikler Hekataios'un Thebai efsane çemberinin en eski versiyonunu izlediğini gösterir.⁹⁰ Diğer fragmanların ilkinden dindarlığı, dürüstlüğü ve yiğitliğiyle ün salmış kahin Amphiaros'u, diğerinden ise başka hiçbir yerde anılmayan Lytida adlı Amazon'un Sinop şehrinin kurucusu olduğunu öğreniriz.⁹¹

Fragmanlarda ki, yer ve zaman belirtilmesi dışında zaman zaman masalla benzer özellikler gösteren anlatımlarda Hekataios'un sık olmamakla birlikte olayların doğruluğuna ilişkin bilgilerin eleştirisini yapma gayretinde olduğu görülmektedir. Ancak fragmanlar Hekataios'un zamandizinsel bir sıralama gözetmediğini göstermez. Diğer kaynaklardaki kanıtlara bağlı olarak yapılan değerlendirme, yazarın tarihlendirmeyi nesil hesabına göre yaptığını gösterir. Aslında şimdiye kadar ele alınan fragmanlarda zamandizinsel bir çalışmanın varlığını destekleyecek bilgi de pek bulunmaz. Zamandizinsel çalışma sistemi kahramanlara ait soyağaçlarını yeniden düzenleyen ve birbirleriyle ilişkili efsaneleri bir araya getirmeye çalışan Hellanikos (İ.Ö. 496-411) ile başlar. Bununla birlikte Hekataios'un Sparta krallarının soyağaçlarına dayanarak zamandizinsel bir tablo oluşturduğunu ileri sürenler vardır.⁹² Tarih yazımının öncülerinden biri olan Hekataios'un zamandizin tablosunu yeniden yapılandırarak olan kişi, tarih yazımının Batı Anadolu öncülerinden bir diğeri olan Lesboslu Hellanikos'tur.

⁸⁸ Herodotos VI. 51-5.

⁸⁹ Hekataios FGrH F 31-32.

⁹⁰ JACOBY FGrH Kommentar 327.

⁹¹ Hekataios FGrH F 33-34.

⁹² PEARSON 1975, 105-6 dn. 3.

Periegesis (Yeryüzünün Tasviri)

Hekataios'un ardılları üzerinde büyük etkisi olan düzyazı biçimini kullanan bir öncü olduğu kesindir. Ama düzyazı, retorik sanatının yükselişiyle birlikte zaman içinde unutulmaya yüz tutmuştur. Sonraki yazarlar İ.Ö. V. yüzyılda düzyazı alanındaki büyük ilerlemeye eski tutarsız biçimi kullanmakta ısrarcı yaklaşımları nedeniyle pek ilgi göstermemişlerdir. Bu bağlamda Hekataios yalnızca yarattığı biçimin bir öncüsü olarak değil aynı zamanda seçtiği yazınsal biçimiyle de anılmaktadır. Örneğin yazınsal bir tür olarak kabul edilen *Periegesis* son derece yalın bir anlatıma sahiptir. Bir gemi yolculuğu boyunca yanlarından geçilen kentlerin ve halkların yanı sıra iç bölgelerin de anlatımından oluşan eser, günümüzdeki "gezi yazıları" türüne dahildir: Gezi yazıları "*bir yazarın yurtiçinde veya yurtdışında yaptığı gezilerde gördüklerini, okurları için ilgi çekici bulduğu yönlerini özenli bir anlatımla yansıttığı düzyazı biçimidir.*"⁹³ Tıpkı günümüz gezi yazarları gibi, Hekataios da özellikle gezilen yerlerin tarihleri, orada yaşayan halkların kimler olduğu, halkların yaşayışı, gelenek ve görenekleri, doğa güzellikleri, insanın doğaya eklediği güzellikler gibi ilginç şeyleri yazar. Yazarın betimlemeleri eskiçağ efsanelerinde rol oynamış bilinmeyen ve şaşırtıcı anlatımlarla doludur. Bu özellik yalnızca kıyılardaki yerleşimleri değil, aynı zamanda denizden uzak ülkeleri de ele alan Hekataios'un, anlatımını bölgelere ayırarak yapması dikkat çekicidir. Akdeniz kıyısında yer alan ülkeleri ele alan geç dönem yazarları anlatımlarına Herakles Sütunları (Cebelitarık Boğazı) ile başlar ve Avrupa kıyılarından doğuya doğru sürdürürler, dönüşte ise Afrika kıyıları boyunca batıya doğru anlatırlar.⁹⁴ Hekataios'un da aynı yöntemi izleyip izlemediği tartışma konusudur.

Diğer yandan *Periegesis*'in özgün olup olmadığı konusunda da çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Böyle bir kuşkunun doğmasına yazarın yaşadığı dönem ve hemen sonrasında dönemin yazarlarınca alıntılanmaması neden olmuştur. Alıntılarının çoğu Kymeli Epheros, Athenaios, Strabon, Harpokration, Herodian ve özellikle de Bizanslı Stephanos'tan gelmektedir. Bu kuşkunun doğmasına dolaylı olarak yol açan kişi Athenaios'tur. Yazar, Hekataios'un eserinin Asia adlı alt bölümünden alıntı yapmadan önce parantez içinde bir cümle ekler: "*Bu eserin Hekataios'un gerçek eseri olup olmadığını bilmiyorum, çünkü Kallimakhos onu Nesiotos'e atfeder*"⁹⁵ der.

⁹³ ÖZDEMİR 2002, 214.

⁹⁴ PEARSON 1975, 31, dn.2.

⁹⁵ Athenaios II.70A; Hekataios FGtH T 15-a.

Athenaios, eserinin devamında *Periegesis*'in özgünlüğü konusundaki kuşkusunu yineleyerek şu ifadeyi kullanır: “*Periegesis*'i yazan Hekataios ya da her kimse(...).”⁹⁶ Arrianos da aynı şekilde, Hekataios'tan alıntı yapmadan önce kuşkusunu dile getirir: “*Mısır konusunu ele alan eser ise Hekataios'tan çok başka yazar tarafından yazılmıştır.*”⁹⁷ Strabon'un ifadesine göre, Eratosthenes *Periegesis*'in özgünlüğü konusunda hiçbir kuşku duymamaktadır.⁹⁸ Diğer yandan Hekataios'un bu eserinin özgünlüğünü kanıtlayan en güzel belge Herodotos'un ifadeleridir. Yazarın eserinden büyük ölçüde alıntılar yapan Herodotos, özellikle IV.86 ve IX.18'de olduğu gibi, bu kuşkuyu ortadan kaldırır. Günümüz araştırmacıları da Hekataios'un *Periegesis*'inin sahte olduğuna ilişkin kuşkuların çoktan çürütüldüğüne inanırlar.⁹⁹

Bu yapıt biri Avrupa'yı, öteki Asya'yı (Mısır ve Kuzey Afrika'yla birlikte) kapsayan iki bölüm olarak yazılmıştır. *Periegesis*, tarihçiler için hiçbir zaman çekiciliğini kaybetmeyen tarih, coğrafya ve etnografya alanlarında öncü olarak kabul edilir. Anaksimandros'un coğrafya yöntemini izleyerek yuvarlak bir dünya haritası hazırlayan Hekataios, dünyayı ilk kez Avrupa ve Asya olarak ikiye bölen ilk kişidir. Jacoby, fragmanları İspanya'dan başlayıp Libya ile sonlanacak şekilde yerleştirir. Bu doğrultuda bu araştırmacının izlediği yoldan gidip fragmanların bize sunduklarını göstermeye çalışacağız.

Batı Avrupa

Batı Avrupa konusundaki bilgilerin güvenilir olduğuna şüpheyle bakan Herodotos, aynı zamanda döneminin dünya haritalarını bilimsel bulmadığı gibi, Avrupa'nın kuzey batısında bir okyanusun var olduğuna da inanmaz. Öyle ki, dünyayı çepeçevre saran bir okyanus olduğunu duyduğunda bu ona gülünç gelir ve alaycı bir biçimde “*Avrupa'nın batısında bir deniz gördüğünü söyleyen tek kişiye rastlamadım*” der.¹⁰⁰ II. 33 ve IV.49'da bir yandan İstros (Tuna) nehrinin kaynağının olduğunu düşündüğü batı bölgelerinin gizemleri hakkında ikna edici bilgiler sıralarken diğer yandan da Kassiteros adalarını anmasına karşın bu adaların varlığına inanmaz, alaycı ifadelerini sürdürerek şöyle der: III.106'da “*yaradılış en güzel yemişlerini yeryüzünün iki ucuna vermiş*”, IV. 8'de “*böyle söylerler ama bir kanıt göstermezler.*”

⁹⁶ Athenaios IX.410E; Hekataios FGrH T 15-b.

⁹⁷ Arrianos, Anabasis V.6,5; Hekataios FGrH T 15-c.

⁹⁸ Strabon I.1,11; Hekataios FGrH T 11-b.

⁹⁹ JACOBY RE VII, 2675; CASPARİ 1910, 236-48.

¹⁰⁰ Herodotos II.21-3; III.115; IV.8, 36; PEARSON 1943,46.

Hekataios'un fragmanlarında yeteri kadar aydınlatıcı olmasa da Batı Avrupa yer almaktadır. Bunlarda özellikle İspanya ve Fransa'nın güneyindeki kentler ile burada yaşayan halklar anlatılmaktadır. Bizanslı Stephanos'un¹⁰¹ gönderimleriyle günümüze ulaşan bu yer ve halk adlarına Herodotos'ta rastlanmaz. Hekataios'un eserinin izlerine İ.Ö. VII. ve VI. yüzyıllara tarihlenen pek çok bilgiler, Karyandalı Skylaks'ın İ.Ö. V. yüzyılda ve Khioslu Skymnos'un İ.Ö. 90 yılına tarihlenen *Periegesis* ve İ.S. IV.yüzyılda yaşayan Latin yazar Avienos'un *Ora Maritima* (Deniz Kıyıları) adlı eserlerinde yer alan bilgilerle karşılaştırılarak ulaşılabilir. Yine de Hekataios'un söz konusu bölge hakkındaki bilgisinin kapsamını tartışmak ve onun yararlandığı kaynakların güvenilirliğini kanıtlamak çok zordur.¹⁰²

İspanya kıyılarından başlayan eserin ilk kenti Elibyrg'e'dir ve Stephanos, "*Hekataios'un Avrupa adlı eserinde bu kentte Elibyrgia halkının yaşadığını*" yazdığını söyler.¹⁰³ Aynı şekilde "*Kalathe, Herakles Sütunları'ndan fazla uzak olmayan bir şehir; Hekataios Avrupa adlı eserinde böyle yazar*" der.¹⁰⁴ İspanya'nın Baetica bölgesinde çok eski bir kent olan Tartessos, Baetis nehrinin ağzı yakınında ve büyük olasılıkla deltada yer alan bir adayıdır. Tartessii halkının başkentiydi ve Anadolucia bölgesi o sıralarda Tartessosların yurduydular. Kalay ticareti için batıya giden yolda zorunlu bir konaklama merkezi olan Tartessos, İ.Ö. XII. yüzyılda Fenikelilerin, VII. yüzyılda Phokaiialıların ve sonra da Yunanlı sülaleleri ortadan kaldıran Kartacalıların eline geçmiş ve İ.Ö. 500'e doğru onlar tarafından yakılıp yakılmıştır. Ancak sonraki zamanlarda da Tartessos adı Herakles Sütunları'nın yakınında yer alan toprakların adı olarak kullanılmaya devam etmiştir.¹⁰⁵ Herodotos, İ.Ö.VII. yüzyılda "*uzun deniz yolculuğuna çıkan ilk Yunanlılar olan Phokaiialıların Adriyatik, Etruria, İberia ve Tartessos'a gittiklerini ve Tartessos kralı Arganthonios'un seksen yılını saltanat sürerek geçirdiği yüz yirmi yıl yaşadığını, ayrıca Phokaiialılara çok iyilikleri dokunduğunu*" yazar.¹⁰⁶ Hekataios eski adı Tartessos olan Baetis nehri kıyısında yer alan pek çok kenti ve de Elibyrg'e'yi bir Tartessos kenti olarak tanımlar.¹⁰⁷

Hekataios'tan günümüze ulaşan fragmanlarda Kartacalılara herhangi bir gönderimde bulunulmamış olması şaşırtıcıdır. Yazarın o dönemde Pers hakimiyeti altında bulunması nedeniyle İonia, Lydia ve Karia bölgeleri

¹⁰¹ Bizanslı Stephanos, s. Ελιβυργη, Καλάθη, Ολβύσιοι.

¹⁰² JACOBY RE VII, 1912, 2694 vd.

¹⁰³ Bizanslı Stephanos, s. Ελιβυργη; Hekataios FG rH F 38.

¹⁰⁴ Bizanslı Stephanos, s. Καλάθη; Hekataios FG rH F 39.

¹⁰⁵ Strabon III.2,11.

¹⁰⁶ Herodotos I. 163.

¹⁰⁷ PEARSON 1975,35.

hakkında da fragmanı bulunmamaktadır. Biz bundan Kartacalılar İspanya'ya ayak basmadan önce Hekataios'un eserini yazdığı sonucunu çıkaramayız. Bu nedenle bu fragmanların yorumları halkları ve kentleri tanımlamaya çalışmakla sınırlı olacaktır.

Mastieni, bilinen diğer adıyla Massieni, Elbestii ile birleşir.¹⁰⁸ Elbestii'nin Herakleialı Karadeniz Ereğli tarihçi Herodoros'un (İ.Ö.5.ve 4.yüzyıllar) Elbysinii ile Stephanos'un Olbysii dediği kent olduğu görülür.¹⁰⁹ Günümüzde Guadiara, Roma döneminde ise Barbesula denen Elbestii veya Selbyssini, Khrysos'un batısındadır; Mastieni, diğer üç kent Siksos, Maenobora ve Molybdine ile birlikte Elbestii'nin doğusunda yer alır; Siksos ve Maenobora, Plinius'ta Maenuba ve Seksi olarak varlıklarını korurlar.¹¹⁰

Hekataios üç İberia kenti, iki İberia halkı, iki İberia adası ve aynı adı taşıyan bir nehir olan İberia İlaraugates'ten söz eder.¹¹¹ Avienos, Oranos sınırındaki Sukro'nun kuzeyinde yaşayan halklara İberi adını verir ve Hekataios'un andığı iki İberia kenti olan Sikana ve Krabasis kentleri de Sukro'nun kuzey kıyılarındadır.¹¹² Diğer yerler ve halklar kesin olarak tanımlanamamıştır. Genel olarak Hekataios'a atfedilen İspanya kentlerinin adlarında, Tartessos'un yıkılmasından sonraki döneme kadar tutarsızlık bulunmaz, ama İ.Ö.VI. yüzyılın son çeyreğinde önce güneydoğudaki Phokaia kentlerinin terk edildiği bilinmektedir.

Önemli tartışmalara neden olan Liguralılar ve Keltler konusunda ise Stephanos'un aktarımıyla altı fragman günümüze gelmiştir: Kelt kentleri Narbo (F. 54), ve Nurax (f. 56), Liguria kentleri Massalia (F. 55), Monoikos (F. 57) ve Ampelos (F. 58) ile Ligur halkı Elisyk (F.53). Hekataios'un Alplerin ötesine geçmediğini, yalnızca Alp dağlarının batı ve doğu eteklerinde yaşayan halkları gördüğüne inanılır.¹¹³ Danube'nin bugünkü kaynağının bir yanında Alp dağları diğer yanında Pireneler vardır. Fragmanlar bu coğrafi tanımla örtüşmektedir. Kelt topraklarının güneyinde Liguria kenti Massalia (Marsilya) ve doğusunda Kelt kenti Narbo bulunmaktadır. Keltler, İ.Ö. 2. binyıl ile İ.Ö. 1. yüzyıl arasında Avrupa kıtasının pek çok yerine dağılmışlardı. "Kelt" terimi (Yunanca Keltoi, Latince Celta, çoğulu Celtae) ilk önceleri Yunan Massalia kolonisinin civarında iç taraflarda yaşayan insanları tanımlamak için kullanılırdı. Terim daha sonra Latince Galli (Galyalılar) ve onunla ilişkili Yunanca Galatoi (Galatyalılar) kelimesiyle eşanlamlı olarak, İ.Ö 3. yüzyılda Atlas

¹⁰⁸ Hekataios FGrH F 40.

¹⁰⁹ Herodoros FGrH I. 31, F. 2a; Bizanslı Stephanos, s. Ολβύσιοι.

¹¹⁰ Plinius, Historia Naturalis III. 7.

¹¹¹ Hekataios FGrH F 45-49.

¹¹² Avienos Ora Maritima 479, 480.

¹¹³ PEARSON 1934, 37.

Okyanusu'ndan Karadeniz'e kadar geniş bir Avrupa kuşağına hâkim olup İspanya, İtalya ve Anadolu'da kolları olan güçlü bir insan grubunu tanımlamak için kullanıldı. Klasik yazarlar bu kıta insanları ile Kelt ya da Galyalı olarak tanımlamalarına¹¹⁴ rağmen Britanya ve İrlanda sakinleri arasında yakın benzerlikler bulmuşlardır.

Avienos'un *Ora Maritima* eserinde korunagelen İ.Ö.VI. yüzyıla ait seyahatnamelerde Keltlerin konumlarını ele alıp işleyen son derece önemli kanıtlar bulunur.¹¹⁵ Ayrıca, denizyoluyla ticaret yapan Tartessoslu tüccarlar aracılığıyla Keltler ve Kelt ülkesi bilinmekteydi.¹¹⁶ Tartessos'un ortadan kalkması ve Phokaili gemicilere Cebelitarık Boğazı'nın kapanması üzerine Yunanistan bağlantısı Narbonne'dan Bordeaux'a kara yoluyla sağlanmıştı.¹¹⁷ İ.Ö. VI. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşen denizyolunun kapanması durumu, yazar tarafından yapılan Narbo'nun bir Kelt kenti ve Massalia'nın da Kelt topraklarına yakın bir Liguria kenti olduğu tanımıyla uyumaktadır. İspanya'nın batı sahilleri ve iç bölgelerini anlatan Skymnos, "*Tartessos nehrinin Kelt ülkesinden kelay taşıdığı ve Tartessos'un arkasında yer alan bu ülkenin Sardinia denizine kadar genişliği olduğunu*" yazar.¹¹⁸ Herodotos da Keltlerin Avrupa'nın en batısında oturan Kynetlere komşu olduklarını söyleyerek Hekataios ile aynı düşüncede birleşir.¹¹⁹ Her iki yazarın da ifadelerinden Keltlerin İspanya'ya kadar yayılmış oldukları görüşü çıksa bile kuzeybatıdan güneydoğuya kadar İspanya sahillerini anlatmış olsalardı ancak böyle bir tanım anlaşılabilirdi.¹²⁰ Tartessos ile temas kurulduğu günlerde ortaya çıkan ve gelişen daha eski bir gelenek batının en büyük halkı olarak Keltleri gösterir¹²¹ ve Hekataios bu konu hakkında ilk zamanlarda ulaşılabileceğinden daha az bilgiyle böyle bir geleneği izlemiş olabilir.

İtalya ve Sicilya

Hekataios'un hem "Keltlere ait" hem de "Liguralılara ait" olduğunu belirttiği Narbo ve Massalia kentlerinin betimlemesinden,¹²² bir yerde politik

¹¹⁴ Bizanslı Stephanos, s. Ελιβουργη ,Καλάθη; Herodotos III.115; THOMSON 1948, 88-89; PEARSON 1934,329-330.

¹¹⁵ Avienos Ora Maritima 479, 480.

¹¹⁶ PEARSON 1975,37.

¹¹⁷ Cebelitarık Boğazı gemi geçişine iki kez kapatılmıştır. Birincisi İ.Ö. 537-535'de, Kartacalılar ve Etrüskler tarafından Phokaililer Alalia'da bozguna uğratıldığında, ikincisi 509'da Roma ile Kartaca'nın ilk antlaşmalarında Cebelitarık Boğazı gemi geçişine kapatılmıştır.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. S. Moscati, Fenikeliler, (Çev. S.Gül) Ankara:Dost Yayınevi,2004; Skymnos Periplous 162-8.

¹¹⁹ Herodotos II. 33; IV. 49.

¹²⁰ PEARSON 1934, 333.

¹²¹ PEARSON 1934, 333.

¹²² Hekataios FGrH F 54-55.

gücü elinde tutan kişilerle olduğu kadar, orada yaşayan halkların adına da gönderimde bulunarak bir kenti anlatma eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın bu eğilimini Yunan kentlerinin anlatımında da sürdürdüğü, hatta daha açık bir biçimde Magna Graecia ve Liguria'daki Yunan kolonilerinde görülebilir. F. 57'de Monoikos'un Massalia değil, bir Liguria kenti olduğunu ve F.58'de günümüzde bilinmeyen Ampules'in de bir Liguria kenti ve olasılıkla da bir Massalia kolonisi olduğunu yazar. F. 59'da Aithalia veya Elba'nın Etrüsklere ait bir ada olduğunu ve kendi dillerinden Aithalia adını verdiklerini söyler. Hekataios, Aithalia'nın (Elba) Etrüsklere ait bir ada olduğunu hem coğrafi hem politik bir bakış açısıyla verir, ancak Stephanos'ta herhangi bir Etruria, Sardinia veya Korsika kenti ya da yerleşimi hakkında bilgi olmaması şaşırtıcıdır.

Fragmanlar İtalya'nın güneyindeki üç kent hakkında bilgi verir; Nola, Kapua ve Kapri. F.61'de Etrüsklerin egemenliği altındaki Nola'nın "Ausonların bir kenti" olduğu bilgisi vardır.¹²³ F.62'de Troikos Kapua'sı ve F.63'te İtalya adası Kapri ifadeleri geçer. Hekataios'un bir kentin politik ilişkilerinden çok coğrafi ve etnografik bilgilerini vermesi düşündürücüdür. Stephanos, Hekataios'a atıfta bulunarak Squillace Körfezi ve Saint Eufemia Körfezi'nin biçimlendirdiği İsthos'un güneyinde yer alan üç İtalya kentini anar;¹²⁴ Medma, Locri ve Kaulonia (F. 81, 82, 83). İtalya adı Hekataios'un zamanında Campania'ya kadar uzanan toprakları kapsıyordu. Bu kentlerden Medma'da bulunan mezarlar ve adak buluntuları onun İ.Ö.VII.yüzyılda, yapılan kazılar sonucu Kaulonia'nın VI.yüzyılın ortasında ve Locri'nin VII.yüzyılda kurulduğuna işaret eder.¹²⁵ Bundan dolayı Kapua ve Kapri İtalya kenti ve adası olarak kabul edilmezdi. Kapua hakkında ileri sürülen Hekataios'un zamanında bu kentin var olup olmadığı sorusu tarihçi Servius tarafından yanıtlanır. Yazara göre Kapua, Troialılar, Samnitler ve Etrüskler tarafından kurulmuştur ve Latince adı Vulturinus'tur.¹²⁶

Kuzey ve orta İtalya kentleri hakkında bilgiler yetersizdir. Bu bölgeye Yunanlıların girişi Etrüskler tarafından engellendiği için hakkında bilgi bulunmadığı görüşü hakimdir.¹²⁷ Buna karşın Bruttium'daki kentler hakkında bilgiler çoktur. Stephanos, Hekataios'a dayanarak dokuz (Arinthe,

¹²³ THOMSON 1948,50; Ausonlar, Odysseus ile Kirke ya da Kalypso'nun oğlu Auson'dan adını alır. Campania ile Latium arasına yerleşmişlerdi.

¹²⁴ Bizanslı Stephanos, s. Μέδμη, Σκυλλαιον, Λοκροί Ἐπιζευριοί.

¹²⁵ BOARDMAN 1999,184-185; DUNBABIN 1948, 183-8 vd.

¹²⁶ Servius Ad. Aen. X. 145 hinc nomen campanae ducitur urbi iste quidem hoc dicit, sicut Ovidius, qui Capyn de Troianis esse commemorat ille dedit Capyi repetita vocabula Troiae, Coeliusque Troianum Capyn condidisse Capuam tradidit eumque Aeneae fuisse sobrinum. alii Campum Samnitum condidisse Capuam confirmant. (Maurus Servius Honoratus İ.S. 4.yy'da yaşamış gramerci ve eleştirmen).

¹²⁷ CASPARİ 1910, 244.

Artemision, Erimon, Iksias, kırılık Thurino'daki Kossa, Kuperion, Malanios, Menekine, Ninaia), kaynağını aktarmadan da on altı tane Oinotria kenti sayar (F. 64-71).¹²⁸ Bu kentlerin tamamı için Hekataios'un, 'ülkenin iç kısmında' anlamına gelen "en to mesogeia" ya da "en mesogeio" ifadelerini kullandığı Oinotria kentlerinden, Milo'nun Caesar tarafından öldürüldüğü yer olan Kossa dışında -bugünkü Kossano olabilir- bugüne kadar hiçbirini kesin olarak tanımlanamamıştır.¹²⁹

Etrüsklü tüccarların ellerinde tuttıkları Tyrrhenia denizinden gidilen bir yolun üzerinde Sybarislerin varlık göstermesi, burada bulunan çok sayıdaki yerleşim yerinin varlığıyla açıklanır.¹³⁰ Hekataios ve Herodotos bu kentler hakkında çokça bilgi verirler. Bu kentlerin tamamı Yunan kentleridir. Hekataios eski bir geleneği izleyerek yarımada'nın güneyinin bitişiğinde yer alan ve eski adı Oinotria olan bu bölge için yalnızca "İtalya" kelimesini kullanır.¹³¹ Yarımada'nın güney ucunda Medma (F.81), άκρα olarak tanımlanan Skyllaium (F.82), Lokri Epizephyri (F.83) ve Kaulonia (F.84) bulunur. Strabon İ.Ö.493 yılında Rhegium tiranı olan Anaksilas'ın Messenia boğazını Etrüsk korsanlarından korumak için Skallaium'da donanma için korunaklı bir liman inşa ettiğini anlatır.¹³² Fakat Hekataios'un bundan söz etmemesi onun zamanında bu yerin terkedilmiş olduğunu akla getirir. F.85'te geçen Krotalla hiçbir yerde anılmaz, fakat günümüzdeki adı Alli olan Krotalus ırmağıyla ilişkili olsa gerektir. Lametini (F.80) kentinin Lametus ırmağı ağzında kurulmuş, günümüzdeki Lamato olması güçlü olasılıktır.

F. 86, 87, 88 ve 89'da geçen Iapygia ve Peukiantes kentleri hakkındaki bilgiler çelişkilidir.¹³³ Bu kentlerden ilki olan Iapygia, Illyria asıllı bir halk olan Iapygialıların yurdudur. Iapygia kenti İtalya yarımadasının güney ucunda, Latinlerin Calabira dedikleri eski Yunan kentlerinden biridir. Stephanos, bu kenti şöyle açıklar: "*Hekataios, Iapygia iki kentin ortak adıdır. Biri İtalya'da diğeri Illyria'da yer alır*" der. "*Burada Iapyks, Iapygios ya da Iapygia halkı yaşar.*"¹³⁴ Bir araştırmacı, Hekataios'un Iapygia hakkında verdiği bilgiyi onun coğrafi bilgisinin yetersizliğine bir kanıt olarak gösterir.¹³⁵ Fakat *Periegesis*'te F 87'de Eleutii "bir Iapygia halkı" ve 88'deki Khandani kenti için "*bir Iapygia kentidir ve burada Peukailular yaşar*" olarak verilmesinden Iapygia'nın aslında bir bölge adı olarak

¹²⁸ Bizanslı Stephanos, s. Αρίνθη, Αρτεμίσιον, Έρμιον, Ίξιάς, Κοσσα, Κυτέριον, Μαλάνιος, Νίναια.

¹²⁹ WELLS 1909, 51; DUNBABIN 1948, 156.

¹³⁰ CASPARİ 1910, 241; THOMSON 1948,49.

¹³¹ Hekataios FGrH F 81, 83, 84, 85, 86.

¹³² Strabon VI.1.5; DUNBABIN 1948, 148-9.

¹³³ DUNBABIN 1948, 148-150.

¹³⁴ Bizanslı Stephanos, s. Ίαπυγία, Έλευτιοι, Χανδάνη, Πευκετιαντες.

¹³⁵ WELLS 1909, 51.

bilindiği anlaşılır. Bir bölge adını kent adı olarak gösterme hatası olasılıkla *Periegesis*'in özetini çıkaranlardan gelmektedir. F.89'da "Oinotria halkı olarak geçen Peuketiantes" Strabon tarafından da zikredilir.¹³⁶ Arkadyalı kral Lykaon'un elli oğlundan biri olan Peuketos'tan adını alan Peuketia halkının yaşadığı yer olan ve günümüzde de Lykania denilen Oinotria, Arkadyalı kolonistlerin yaşadığı bir bölgeydi.¹³⁷ F.156'da Hekataios'un coğrafya anlatımına Lykaon'un iki oğlu Peuketos ve Oinotros kardeşlerin efsanesini de ekler.¹³⁸

Buraya kadar anlatılanlardan Hekataios'un İtalya hakkındaki bilgisinin, özellikle kuzey İtalya hakkındaki bilgisinin az olduğu görülür. Güney İtalya'yı Bruttium, Oinotria gibi bölgelere ayırarak anlatır. Hekataios politik gücü ellerinde tutmalarından dolayı herhalde Yunanlılar veya Etrüsklerin verdiği eski adları kullanmayı seçmiştir. İtalya'nın iç kesimlerini diğer yerlerden daha ayrıntılı olarak anlatması buradaki Sybaris etkisinin ne denli yaygın olduğuyla açıklanır.¹³⁹ Hekataios'un *Periegesis*'in bu bölümünü Sybaris kentinin İ.Ö. 510 yılından yıkılmasından kısa bir süre sonra yazdığı akla gelmektedir. Böylece İspanya konusu ile İtalya konusunu işleyen fragmanlarda verilen bölgelerin tarihi bilgilerinin uyumlu olması yazarın eserini İ.Ö.VI. yüzyılın son çeyreğinde yazdığını gösterir.

Bir araştırmacı, Hekataios'un Sicilya'yı anlattığı bölümde etnografik bilgi bulunmadığı için yoruma gerek olmadığını söyler.¹⁴⁰ Kentler basitçe "Sicilya kentleri" olarak anılır ve kurucularından söz edilmez. Örneğin İspanya'nın Phokailılar, Khalkidialılar ve diğer kolonistlerinden söz etmediği gibi, Sicilya'nın da Yunan öncesi yerleşikleri hakkında bilgi vermez. Günümüze kalan sekiz Sicilya kentine ait fragmanda geçen kent adları Zankle (F.72), Katane (F.73), Syrakusai (F.74), Lilybaium (F.75), Motye (F.76), Solus (F.77), Himera (F.78) ve Mylai'dır (F.79).¹⁴¹ Bu kentlerden Zankle, Mylai, Katane ve Syrakusai Yunan, Motye, Solus ve Himera ise Kartaca yerleşimleridir. Hekataios'un kent olarak tanımladığı Lilybaium kent değil, yalnızca bir burundur. Lilybaium hakkındaki bilinen bilgi şöyledir: İ.Ö. 570 yılında Rodos ve Knidoslu göçmenler Pentathlos'un önderliğinde Sicilya'nın batısında yer alan Lilybaium burnu üzerine bir koloni kurmaya kalkıştılar ancak, buradan kovuldular, onlar da Lipara'ya

¹³⁶ Strabon VI.6.3.

¹³⁷ Pausanias I, C.3.

¹³⁸ Strabon VI.6.3; WELLS 1909, 51-52.

¹³⁹ PEARSON 1975, 44-45.

¹⁴⁰ JACOBY RE VII, 2710-2712.

¹⁴¹ Hekataios FGrH F 72-79; Bizanslı Stephanos, s. Ζάνκλη, Κατάνη, Συρακουσαι, Λιλυβαίου, Μοτυή, Σόλους, Ίμέρα, Μυλαί; Ayrıntılı bilgi için bkz. DUNBABIN 1948.

yöneldiler.¹⁴² Bu yer, İ.Ö. 396 yılında Kartacılılar tarafından iskan edildi. Zankle kenti Kyme ve Khalkis'ten gelenlerce kurulmuş ve İ.Ö. 493 yılında Rhegionlu Anaksilas tarafından kentin adı Messina olarak değiştirilmiştir.¹⁴³ Ancak Hekataios doğal olarak kentin yalnızca eski adını biliyordu.¹⁴⁴ Hekataios'un zamanında adı Katane olan ve Naksos'tan gelen göçmenlerce Etna Dağının eteğinde kurulan kentin adı da İ.Ö. 476 yılında Hieron tarafından Aetna/Etna olarak değiştirilmiştir.¹⁴⁵ Sicilya'nın kuzey kıyılarında Zankle'yi kuran Khalkidialı kolonistler tarafından İ.Ö. 649 yılında kurulan Himera kenti 408 yılında Kartacalılar tarafından yıkılmıştır.¹⁴⁶ Fenikeliler tarafından İ.Ö. VII. yüzyılın başlarında Sicilya'nın batısında kurulan Solus ve Motya kentleri Herakles öyküsüyle ilişkilidir. Hekataios'un diğer eseri *Genealogia*'da Herakles'in Epeiros'deki Erytheia'yı ziyaret ettiği yazmasına karşın (F.26), *Periegesis*'te Herakles'in Erytheia'ya Geryoneus'un sığırlarıyla birlikte dönerken Sicilya'yı ziyaret ettiği yazılıdır(F.76). Motya sikkeleri üzerinde MTVA yazısıyla birlikte bir kadın başı yer almaktadır.¹⁴⁷ Motya, Herakles'e sığırların çalındığını ve çalan kişiyi söyleyen kadındır.¹⁴⁸ Kızıl toprak anlamına gelen Erytheia'nın yeri tartışma konusudur, olasılıkla Batı Kızlarından birinin adını taşıyan (Hesperia) İspanya kıyılarında bir adadır.¹⁴⁹

Adriyatik Kıyıları veya İonia Denizi

Herodotos'un Adriyatik kıyılarına ilk olarak Phokailıların gittiğini söylemesine karşın (I.163), bu bilgi arkeolojik olarak pek desteklenmez, çünkü onun zamanında Adriyatik Denizi, İonia Körfezi veya İonia Denizi olarak bilinirdi.¹⁵⁰ Hekataios'un bir fragmanına göre (F.90), deniz ve ırmak adını Adrias'tan alır ve ayrıca bu adı taşıyan küçük bir kent de vardır.¹⁵¹ Bu fragmanda Hekataios'tan alıntı yapan Stephanos şunları yazar: "Adrias, Syrakusai tiranı I. Dionysios tarafından kurulmuştur ve Adriyatik Denizi adını bu kentten alır."¹⁵² Ancak bu iki cümleden biri yanlıştır. Eğer son

¹⁴² BÉRARD 1957, 254; BOARDMAN 1999, 189.

¹⁴³ Thukydides VI.4.

¹⁴⁴ Thukydides VI.7 (Kısa bir süre sonra da Rhegion tiranı Anaksilas, Samosluları kovup karışık bir halk yerleştiği kente eski yurdunun adından Messina adını verdi; BOARDMAN 1999, 171.

¹⁴⁵ BÉRARD 1957, 36 vd.

¹⁴⁶ Thukydides VII.58,1; BOARDMAN 1999, 188; BÉRARD 1957, 240.

¹⁴⁷ BÉRARD 1957, 412.

¹⁴⁸ BÉRARD 1957, 412.

¹⁴⁹ Diodoros Siculus 3-4.

¹⁵⁰ BOARDMAN 1999, 228.

¹⁵¹ Strabon VII,5.9.

¹⁵² Bizanslı Stephanos s. Αδρίαç.

cümle doğruysa Adria kenti İ.Ö. IV. Yüzyıldan çok daha önceki tarihte kurulmuştur. Günümüz tarihçileri I. Dionysios'un bu kenti kurmadığını, ele geçirdiğini ve kentin Etrüskler ya da Venetiler tarafından kurulduğunu söylerler.¹⁵³ Stephanos, Hekataios'tan Adria kenti hakkında alıntı yaptıktan sonra, burada tavukların günde iki kez yumurtladığı, ineklerin de yılda iki kez yavruladığı biçiminde garip söylentiler aktarır (F.90).¹⁵⁴ Böyle yaygın ve sevilen garip söylenceleri Hekataios'un anlatmış olması pek olası değildir, bu ancak Skymnos'ta görülen anlatımlardır. Bu tür söylenceler arkeolojik kanıtlarla da birleştirilir. Örneğin bir zamanlar Sava yolundan Danube'ye geçit veren yerde İstria ve Venetia'da Yunanlı tüccarların alışveriş yeri vardı. Garip söylencelerin kaynağı olasılıkla Adriyatik'ten Pontus'a geçiş sağlayan bu yoldur.¹⁵⁵

Herodotos bu bölgeye ilk gelenlerin Phokailılar olduğunu söyler ama bu halkların birçoğu iyi bilinmez. Rodoslu Apollonios söz konusu bölge hakkında fantastik bir coğrafya uydurur, Skylaks Danube'nin ağzının Adriyatik'te olduğuna inanır, Hekataios'un ise bu bölge hakkında ne kadar bilgisi olduğu günümüze kalan fragmanlardan anlaşılmaz.¹⁵⁶ Örneğin İstri'yi "İonia körfezinde yaşayan bir halk" (F. 91) ve Kauliki halkını "İonia Körfezi'ne yakın yaşayan bir halk" diye belirtir. (F.92), Argonautika'da¹⁵⁷ Hyllos'u öldüren Mentorları "Liburnialıların¹⁵⁸ yakınında yaşayan bir halk" (F.94) olarak tanımlar. Bu tarz çeşitlemeler yazarların bilgi eksikliği nedeniyle olabileceği gibi, İlyria memleketlerinde ardı arkası kesilmeyen kabile hareketleri nedeniyle de olabilir. Bu nedenle anlatılanlar herhangi bir zaman dilimi için doğru ifadeler olurken başka zaman dilimi için yanlış olur. Kelt istilasından sonra gelen değişik kabileler Hekataios'un ifadelerini anlamamızı zorlaştırır.

Hekataios, İstria'nın anlatımından sonra başlıca İlyria kabilelerinin Liburni (F.97) ve Taulantii (F.99) olduğunu zikreder. Stephanos'un Iapygia hakkındaki anlatımı da hatalı ve yanıltıcıdır (F. 86 ile 97): "Iapygia adında iki kent vardır. Hekataios'un söylediği gibi bunlardan biri İlyria'da diğeri İtalya'dadır." Hekataios, genellikle Iapudes veya Iapodes olarak bilinen halk hakkında bilgisi olmasına karşın, bu halkın nerede oturduğu hakkında bilgi vermez. F.93'te "İstrialıların güneyindeki en kalabalık halk olarak Liburnialılar" geçer. F.94 ve F.95'te Liburnialıların komşularının Mentorlar

¹⁵³ BÉRARD 1957, 274; BEAUMONT 1936, 180.

¹⁵⁴ Bizanslı Stephanos, s. Αδρία.

¹⁵⁵ BEAUMONT 1936, 189; THOMSON 1948,56.

¹⁵⁶ Skylax FGrH III C,709; Hekataios FGrH F 91-94; BEAUMONT 1936, 200.

¹⁵⁷ Rodoslu Apollonios, Argonautika IV.551.

¹⁵⁸ Liburnialılar: İlyria'nın Adria denizi kıyısında İstria ve Dalmaçya arasında kalan kesimi olan Liburnia'da yaşayan bir halk. İ.Ö. II. yy'da Romalılara boyun eğdiler.

ve Syopiler olduğunu ve bunlardan sonra F.96'da Hythmite halkının yaşadığı yer geldiğini yazar. Ancak, bu halklardan hiçbiri Stephanos tarafından Illyria halkı olarak adlandırılmaz. F.98'de Oidantium basit bir biçimde "Illyrialıların kenti" ifadesiyle geçer. Geleneğe göre Illyrios'un altı oğlundan biri olan Taulas'ın isim atası olduğu Taulantiler en kalabalık Illyria boylarından biridir. F.99'da Sesarthos'un Taulantiler'in kenti, F.100'de onların komşu boylarının Khelidonlar ve F.101'de Habrililer olduğu geçer. Taulantiler, Khelidonlar ve Harbiler, Yunanlı yerleşimcilerin kurdukları Epidamnos kentinin gerisindeki topraklarda yaşayan sakinler olarak Thukydides ve Strabon tarafından da anılır.¹⁵⁹

F.102'de geçen Epeiros bölgesi hakkında Hekataios'un bilgisi olduğunu gösteren ifadeler bulunur. Strabon'da¹⁶⁰ Stephanos'un¹⁶¹ Hekataios'tan alıntılıdığı Lakmon hakkındaki anlatım birbiriyle uyuşmaktadır. Strabon, bu bölgeyi Hekataios'un cümleleriyle verir. Yazar Hekataios'un Aaos ve İnakhos nehirleri hakkında şöyle yazdığını aktarır (F.102b): "*Aias'a Aaos derler ve İnakhos ile Aioos aynı yerden akarlar, her ikisi de ülkenin iç kısımlarından doğar.*"¹⁶² Aaos, Epeiros ve Illyria'da yer alan ve Adriyatik Denizi'ne dökülen günümüzde Viyosa adlı bir nehirdir. İnakhos ise güney Argolis'e doğru akan bir nehirdir. Hekataios bu fragmanda "İonia Körfezi'ne doğru" demiş olmalı, Adriyatik'e değil.¹⁶³ Aynı şekilde biri Argolis bölgesinde, diğeri Peloponnesos'ta olmak üzere İnakhos adını taşıyan iki nehir vardır. Strabon bu nehirleri şöyle anlatır (F.102c): "*İnakhos Nehri, Argos'taki Amphilokhia'dan geçerek akar, Argolis'teki ünlü İnakhos'tan farklıdır. Argos Amphilokhia'dan adını alan Amphilokhos olarak adlandırılır.*"¹⁶⁴ Hekataios burada Amphilokhos'un devlet yönetiminden memnun olmadığı için Argos'tan ayrıldığını ve Ambrakia'da yeni Argos'u kurduğunu anlatır. Bu öyküyü Thukydides ise şöyle anlatır: "*Amphilokia Argos'u ve tüm Amphilokia, Troia Savaşı'ndan sonra yurduna dönünce Argos'ta olup bitenlerden hoşnut kalmayıp Ambrakia Körfezi kıyısına yerleşen ve yurdunun adını verdiği Argos kentini kuran Amphilokhos tarafından kolonileştirilmiştir.*"¹⁶⁵ Thukydides'in bu bilgiyi Hekataios'tan alıp almadığı belli değildir.

F.103'te bir Khaonia boyu olan Deksarlar, F.104'te Khaonialıların yaşadığı Baiaka kenti ve F.105'te Enkhelalılardan söz eder. Enkhelalılar,

¹⁵⁹ Thukydides I.24; Strabon VII.7,8; PEARSON 1943,47.

¹⁶⁰ Strabon VII.5,8.

¹⁶¹ Bizanslı Stephanos, s.v. Λάκμων.

¹⁶² Strabon VII.5,8.

¹⁶³ BEAUMONT 1936,203.

¹⁶⁴ Strabon, VI,2,4.

¹⁶⁵ Thukydides II.68.

Kadmos ve Harmonia'ya Thebai'den ayrıldıktan sonra barınacak yer veren halk olarak bilinmektedir.¹⁶⁶ Fakat Kadmos ile Harmonia'nın yılanla dönüştüğü bu söylence ve Enkhelalılara adını veren "yılanbalığı" arasındaki bağlantıyı coğrafi olarak açıklamak olanaksızdır ve Enkhelalılar adları bu söylencede geçtikten sonra bir daha anılmaz olmuştur.¹⁶⁷ Epeiros bölgesinde, İon Denizi kıyısında yer alan Khaonia kentinde İlyrialılar ve Khaonialılar yaşadığı hakkında bilgi vardır.¹⁶⁸ F.106'da Orikum kenti, F.107'de Molossia boyundan Orestalar ve F.108'de Lydone ve Dodona hakkında dikkate değer bilgi bulunmaz.¹⁶⁹ Kısacası fragmanlar bize bu bölgede yaşayan barbar halklar hakkında hiçbir şey söylemez. Ayrıca söz konusu bölgedeki Yunan kentleri hakkında beklendiği kadar çok alıntı ve gönderim olmadığı için geç döneme kadar ticaret ve yerleşim ilişkilerini gösterecek arkeolojik kanıtlar da bulunmaz.

Yunanistan

Yazarların bir kısmı Yunanistan'ın batı sınırını coğrafi olarak Ambrakia'dan başlatmalarına karşın Strabon, Epheros'un bu sınırı Akharnania'dan başlattığını söyler.¹⁷⁰ Fragmanlar Yunanistan'ın batı sınırı hakkındaki bu iki görüşün Hekataios'a ait olduğunu göstermez. Stephanos, Hekataios'a dayanarak (F.111) şöyle der: "Lyzeia, bir Akharnania kentidir."¹⁷¹ Yunanistan çok iyi bilinen bir ülke olduğu için Hekataios'un anlatımında farklılık olması beklenir. Yazar burada sakinlerin geleneklerini anlatmaya gerek duymayıp kıyı boyunca seyahat eden bir adamın bakış açısından Yunanistan'ı anlatabildiği kadarıyla anlatmıştır. Oysa kıyıdan uzakta, ülkenin iç kısımlarında yer alan önemli pek çok kent vardır.

Yunanistan ile ilgili fragmanların geneline bakıldığında, batıya ait olan yerleri ele alan fragmanlarda farklılıklar görülür. Birincisi, Stephanos, yaptığı aktarımlarda bir kentin coğrafi konumunu denize göre değil, iyi bilinen başka bir kente, dağa veya bazen de ülkedeki doğal bir özelliğe göre yaptığı görülür. Örneğin F.114'te "Phokis, Parnassos Dağı civarındadır", F.112'de "Olykrai, Naupaktos yakınında bir kenttir", F.120'de "Korinth, Peloponnesos Kıstağı'nın içinde bir kenttir" der.¹⁷² İkincisi yazar bazen de bir kentin adının kökenine veya her yerdekenden daha çok ortak olan kurucusunun adına başvurur. Örneğin F.117'de "Koroneia, Boiotia'da bir

¹⁶⁶ GRIMAL 1997, 355.

¹⁶⁷ Rodoslu Apollonios IV, 516-18.

¹⁶⁸ Strabon VII.5,8.

¹⁶⁹ BOARDMAN 1990,208.

¹⁷⁰ Strabon VIII.1,3.

¹⁷¹ Bizanslı Stephanos, s. Λυζεία.

¹⁷² Bizanslı Stephanos, s. Φωκίς, Ολυκραι, Κορινθος.

kent, Hekataios'un Europe'sinde geçer, Tersandros'un oğlu Koronos tarafından kurulmuştur", F.128'de "Helene, Attika bölgesinin adası, Hekataios'un Europe'sinden, İlion'un yağmalanmasından sonra kurulduğunu söylerler" ve F.115a'da "Krisa, Phokis bölgesine ait bir kenttir."¹⁷³ Bu iki anlatım biçiminden Hekataios'un coğrafi anlatıma gerek duymadığı yerlerde efsane ve soyağaçlarına başvurduğunu söyleyebiliriz. Koroneia'nın kuruluş öyküsü Pausanias tarafından da anlatılır.¹⁷⁴ Argonautlar destanında tüm oğulları ölen Athamas yeğeni Thersandros'un oğulları Koronos ve Haliartos'u evlat edinir. Phriksos hiç beklenmedik bir anda Kolchis'ten dönünce mirasından feragat eder ve Orkhememos'u terk ederek Koroneia ve Haliartos'u kurmak için ayrılır. Koroneia hakkındaki bu öykü büyük olasılıkla *Genealogia*'ya aitti ve buraya yanlışlıkla girmiştir.¹⁷⁵ Geç dönem yazarı Strabon'un eserinin Yunanistan hakkındaki bölümünde büyük ölçüde Homeros ve özellikle de efsane anlatımlarında Hekataios'tan yararlandığı bilinmektedir.

Fragmanlar, başka hiçbir yerde anılmayan başka kentler hakkında bilgi verir. F. 134'te Thesalia'daki Photinaium ve F.132'de Maionların kenti Aegoneia. Fragmanlarda geçen Yunanistan'ın kuzeydoğusunda ki kentler bilinmektedir. Hekataios bu bölgeyi anlatırken her zaman yaptığı gibi πολις kelimesini özgürce kullanır ve Kynos'a πολις der, oysa Kynos Opos'un limanıdır.¹⁷⁶ F.126'da Akamantidos phylesine bağlı bir deme/mahalle olan Thorikos'a da aynı biçimde πολις der.¹⁷⁷

Strabon, "Miletoslu Hekataios Peloponnesos'ta Helenler gelmeden önce barbarlar yaşarlardı" der¹⁷⁸ ve bu veri gösterir ki bu ifade Yunanistan'ın pek çok kısmı için de geçerlidir. Strabon'un Yunanistan'ın ilkçağlarındaki barbar denilen diğer sakinleri ve Dryopes, Kaukones, Lelegler hakkında anlattıklarından Hekataios'un anlatımından etkilendiğine ilişkin kanıt yoktur. Ancak Hekataios *Genealogia*'da Kadmos'un öyküsünü anlatır ve Herodotos Hekataios'a atıfta bulunarak Attika'daki Pelasg söylencesini anlatır.¹⁷⁹ Sonra Herodotos "Atinalıların bizzat kendilerinin" ifadelerini verir. Buna göre Pelasglar Atinalı kadınlara sarkıntılık etmişler, bunun üzerine Atinalılar onları öldürmek için suikast planları yapmışlar. Pelasglar böylelikle Attika'nın dışına kovulmuşlar.¹⁸⁰ Buradaki anlatılardan Hekataios'un

¹⁷³ Bizanslı Stephanos, s. Κορωνεια, Ἑλένη, Κρίσα.

¹⁷⁴ Pausanias IX, 34, 6-8.

¹⁷⁵ PEARSON 1975, 48.

¹⁷⁶ Bizanslı Stephanos s. Κυνος.

¹⁷⁷ Bizanslı Stephanos s. Θορικος.

¹⁷⁸ Strabon VII.7,3; Hekataios FGrH F.119.

¹⁷⁹ Herodotos VI. 137; Hekataios FGrH F 127.

¹⁸⁰ Herodotos VI.137.

anlatımı doğru, Herodotos'un anlatımı ise Atina halkının ifadeleridir.

Yunanistan hakkında geriye kalan fragmanlar ağırlıklı olarak ilkçağ Yunanistan tarihiyle ilgilidir. Stephanos'un Gephyra hakkındaki aktarımı şöyledir: "Gephyra, Boiotia'da bir kent. Burada yaşayanların Tanagrialılar olduğunu söyler Hekataios ve Strabon."¹⁸¹ Strabon bu kenti şöyle anlatır: "Sonra, Oropos yakınında bulunan Graia vardır, burada Ampharaos'un bir tapınağı ile Sigelos da denilen Eretrialı Narkissos'un bir anıtı vardır çünkü halk bu olduktan sonra susar. Bazıları bu yerin Tanagra'nın aynı olduğunu söyler. Poemandrialıların topraklarında da Tanagra halkına Gephyrailılar da denir."¹⁸² Gephyrialılar ile Tanagra arasındaki ilişkinin Eretria ile bağlantısı olduğunu Strabon'un devam eden ifadelerinde de anlaşılmaktadır: "Oropos ile Eretria diyalekti benzerdir."¹⁸³ Aynı kent hakkında Herodotos'un anlatımı ise şöyledir: "Hipparkhos'un soyundan olan Gephyralılar asıllarının Eretria olduğunu söylerler; ama benim kendi araştırmalarım, bunların gerçekte Fenikeli olduklarını ve bugün Boiotia adını taşıyan ülkeye Kadmos ile birlikte geldiklerini göstermiştir; orada kaderin onları ayırmış olduğu Tanagra topraklarında oturuyorlardı."¹⁸⁴

Makedonya ve Thrakia

Yunanistan hakkında bilgi veren pek çok fragman olmasına karşın Girit ve Kyklad adaları ile ilgili bir tek bilgi bile olmaması şaşırtıcıdır. Yalnızca Ege adaları, Thrakia ve Küçük Asya kıyılarına ilişkin bilgi vardır. Stephanos Khios Adası'nın konumunu "Erythrai'ya bakan" şeklinde ve Korsiai'yı "bir İonia Adası" olarak kitabının Asya bölümünde değil de Avrupa bölümünde verir.¹⁸⁵ Bundan dolayı da Khios, Oinussai, Korsiai ve Lesbos adaları Küçük Asya kıyı şeridiyle ilişkili ele alınmamıştır. Kuzey Avrupa incelemelerine geçmeden önce bu adaların her birini genel olarak ele almak gerekir. Lemnos ve Tenedos adaları Thrakia ve Khersonesos ile ilişkilendirilerek anlatılmış olmalı ki Stephanos Lemnos hakkında "Thrakia'ya yakın/karşısında bir ada" ve Tenedos için de "Hellespontos karşısında" ifadelerini kullanır.¹⁸⁶

Stephanos, genelde Hekataios'tan bir kent hakkındaki bilgiyi aldıktan sonra, yazardan aktarımını sürdürmez, kendi bilgisi ölçüsünde bir etimoloji veya kentin kuruluşuyla ilgili bir efsane anlatır. Bu durum Yunanistan hakkındaki bilgileri aktarmaya sıra geldiğinde Stephanos, Hekataios'un anlattığı bazı söylenceleri aktardığı ve isimlerin kökenini tartıştığı görülür.

¹⁸¹ Bizanslı Stephanos s. Γέφυρα; Hekataios FGrH F 118.

¹⁸² Strabon IX.2,10.

¹⁸³ Strabon IX.2,10.

¹⁸⁴ Herodotos V.57 ve bk. V.61.

¹⁸⁵ Bizanslı Stephanos s. Χίος; Hekataios FGrH F.141.

¹⁸⁶ Hekataios FGrH F.138-139.

Yunan adaları hakkında yazarken de bunu sürdürmesine karşın¹⁸⁷, az bilinen barbarlara ait bölgeler hakkında herhangi bir şey anlatmaz.¹⁸⁸ Stephanos, “Hekataios’un *Europe*’sinde” dedikten sonra Lemnos ve Lmenos kenti olan Myrina ile Tenedos, Mytilene, Khios hakkında köken bilgisi verir, diğer yandan sayısız Thrakia adından hiç söz etmez.¹⁸⁹ Yalnızca Lemnos hakkında şöyle yazar: “Lemnos, Thrakia karşısında bir adadır ve iki kenti vardır; Hephaistia ve Myrina. Hekataios *Europe*’de bunları yazar. Megale denilen bir tanrıları vardır, Lemnosluların söylediklerine göre bu tanrıça Megale’ye genç kız kurban ederler.”¹⁹⁰ Pearson, “kurban ederler” fiilinin mastar halinde olmasından yola çıkarak Stephanos’un bu bilgiyi Hekataios’tan almış olabileceğini ve yalnızca köken bilgisi vermekle yetinmeyip bir de Lemnos veya Bendis adı da verilen “büyük tanrıçanın” Thrakia’daki ritüelleri hakkında bilgi vermiş olmasıyla açıklar.¹⁹¹ Bu nedenle Tenedos’un köken bilgisini Τέννου έδοç olarak vermiştir. Bu doğrultuda diğer adalar hakkında da söylenceleri yazmış olması beklenir.

F. 146’da Aksios (Vardar) ırmağı ağzında yer alan Khalastra ve Therme, Thrakia kentleri olarak geçer. Hekataios’un Makedonya kıyı şeridi hakkındaki bilgisinin az olduğu açıktır, ülkenin kuzey ve batı sınırlarını nasıl anlattığına ilişkin kanıt yoktur. Hekataios’un yaşadığı İ.Ö. 6. yüzyılın sonunda Makedonya’da birleşik bir devlet ortaya çıkmaya başlamıştı. Makedonya’yı anlatan yalnızca iki fragman vardır¹⁹² ama bunlar da Hekataios’un ülkeyi anlatış yöntemini belirlemek için yetersizdir.

Thrakialıların yaşadığı Thrakia’yı anlatan toplam 37 fragman vardır. Bunlardan 21 tanesi kıyılarda ya da kıyılara yakın kentleri veya halkları anlatır. Kanıtlar yetersiz olmasına karşın Jacoby, Hekataios’un ülkenin farklı kısımlarını ele aldığı kanıtlamaya çalışır: Buna göre, Hekataios’un Thrakia ülkesinin kuzey sınırını Haimos (Balkan) Dağı ile sınırladığını ve bunun için de Thrakia’nın kuzeyinde yaşayan halkların ve fragmanlarda Thrakialılar denmeyen Danube bölgesindeki halkları anlattığını ileri sürer.¹⁹³ Thrakia geleneklerini anlatan yalnızca bir fragman olması şaşırtıcıdır. Bu fragman Athenaios’un Hekataios’tan doğrudan yaptığı bir aktarımda şu şekilde geçer: “İlk bira içenler Mısırlılardır, Hekataios *Periegeisis*’in Europe bölümünde böyle der ve ekler; Paionialılar. Ayrıca Hekataios Paionialıların süt ile yağ karışımından elde ettikleri bir sıvıyla kendilerini yağladıklarını da

¹⁸⁷ Bizanslı Stephanos, Τέννεδοç

¹⁸⁸ PEARSON 1975, 56.

¹⁸⁹ PEARSON 1975, 55.

¹⁹⁰ Bizanslı Stephanos s. Λήμυς,

¹⁹¹ PEARSON 1975,56.

¹⁹² Bizanslı Stephanos s. Χαλάστρα.

¹⁹³ JACOBY RE VII, 2715.

söyler”¹⁹⁴ Herodotos’ta Thrakia’nın iç bölgelerinde yaşayan halkların gelenekleri hakkında ayrıntılı bilgi yer almaktadır.¹⁹⁵ Herodotos’un bu bilgilerin büyük bölümünü Hekataios’tan aldığı düşünülse de fragmanlarda bu savın kanıtı yoktur.

Herodotos’un gelenek ve göreneklerini anlattığı Paionialılar ilkçağlarda çok geniş topraklara sahiptiler. Tarihçi, Kserkses’in ilerleyişini anlatırken Paionia topraklarındaki Akanthos’tan Therme’ye ifadeleriyle sınır çizer,¹⁹⁶ Hekataios ise Galepsos anlatımında Khalkidike burnundaki Sithoialıların kenti Galepsos’un Thrakia ve Paionialıların kenti olarak belirtir.¹⁹⁷ İki yazarın ifadeleri birbiriyle uyumludur. Hekataios, F.146’da Therme’yi de “Hellen Thrakia’sının bir kenti” tanımlar. Strabon bu bölgenin Yunan kolonizasyonuna Paionialıların sebep olduğunu, diğer yerli halkların her birinin ülkenin iç kısımlarına çekildiğini ve geride kalanlar olduysa bile onların da ulusal özelliklerini kaybettiklerini, ayrıca Makedonia’nın ortaya çıkışından evvel Paionialıların ülkesinin Emathia ve Bottiaia’dan Khalkidike’ye kadar uzandığını söyler.¹⁹⁸

Khalkidike’deki kentler veya Aksios ile Strymon arasındaki kıyı şeridi hakkında fragmanlarda yer alan bilgiler Herodotos’un Pers kralı Kserkses’in Thrakia ve Thessalia üzerine yürüyüşünü anlattığı IX. Kitapta yer almaktadır. Hekataios’un Thrakia halklarından biri olarak andığı Darsioi (Darsiler) olasılıkla Strymon vadisinde yaşayan ve Herodotos’un Dersailer dediği halktır.¹⁹⁹ Herodotos’un Pers ordusunun veya donanmasının hiç uğramadığı bütün bu yerleri anlatması, örneğin “eskiden Phlegra denilen bu Pallene” demesi gibi, coğrafya konusunda esaslı bir kaynaktan yararlandığına kanıt olarak gösterilir, bu ortak bir görüşle *Periegesis* olduğu ileri sürülür.²⁰⁰ Herodotos zamanında Khrestonike toprakları, Kserkses’in ilerdiği yoldan çok uzakta yer alıyordu, ama Hekataios’un zamanında Khalkidike’nin Yunan sömürsünün daha yeni başladığı dönemde, Paionialılar gibi, Khrestonikalılar da daha güneye yayılmışlardı.²⁰¹

Strymon ile Thrakia Khersonesos’u (Gelibolu yarımadası) arasında yer alan kentler ve halklar hakkında bilgi veren çok sayıda fragman mevcuttur.²⁰² Tüm bu yerler ve halklar hakkında Herodotos bilgi verir, ancak diğer kaynaklardan öğrendiğimiz Kypasis ve Drys’ü anmaz. Satrokentalar

¹⁹⁴ Athenaios X 447D; Hekataios FGrH F.154.

¹⁹⁵ Herodotos V. 3-10.

¹⁹⁶ Herodotos IV.44.

¹⁹⁷ Herodotos VII. 124; Hekataios FGrH F.152.

¹⁹⁸ Strabon VII.5.1, 7.4; Ayrıca bk. Polybios XXIV.8

¹⁹⁹ Hekataios FGrH F. 175; Herodotos VII.110; Thukydides II.101.

²⁰⁰ JACOBY, RE VII.2714-2715.

²⁰¹ Hekataios FGrH F.153.

²⁰² Hekataios FGrH F.146-183.

Satrailerin çok yakın komşularıydılar ve Ksantoler de Ksantheia halkıdır.²⁰³ Hekataios'un Homeros coğrafyasına bağlılığı *Odyseia*'dan bildiğimiz bir kavim olan Kikonların kentleri Zone (VII.59) ve Maroneia (VII.109) anlatımından anlaşılmaktadır, fakat bunların tarihsel dönemin başlarında gözden kaybolduğu bilinmektedir. Bu durumda Herodotos'un kendi zamanında olmayan bu kentleri anlatmasının Hekataios'un eserini kullandığının bir kanıtı olarak düşünülür.²⁰⁴ F.182'de geçen Thrakia ve Troas sınırında yaşayan bir kavim olan Skalar veya Skailar Homeros coğrafyasında geçen bir isimdir.²⁰⁵ Hekataios'un Hellespontos'ta yer aldığını söylediği Limnai ve Madytos kentleri Thrakia Khersonesos'unda yer alır.²⁰⁶

Hekataios'un İ.Ö. 555 yılından başlayarak Atina denetiminde olan Thrakia Khersonesos'u hakkında anlattıkları²⁰⁷ son derece yararlıdır. Çünkü Herodotos'un bu topraklarda yer alan pek çok kenti anlatmasına ve Kimon'un oğlu Stesagoras'ın suikast sonucu öldürüldüğü Prytanium'dan söz etmesine karşın, tiran tarafından yönetilen bir kent olduğundan söz etmemesi açıklanamaz.²⁰⁸ F.163'te Hekataios, Khersonesos kıstağı üzerindeki bir kentin adını Khersonesos olarak anar, ancak bu bilgi başka bir yerde geçmez. Herodotos, Paktya ve Kardia arasında, Kserkses'in ilerleyiş güzergahında yer alan ve "Agora'dan Khersonesitler ödeme yaptı" ifadeleriyle Atina vergi listesinde geçen Agora adlı kent, olasılıkla Hekataios zamanında Khersonesos adını taşıyordu,²⁰⁹ Miltiades'in tiranlıktan düşmesinden sonra adı değişmiş ve önemini kaybetmiştir. Atina vergi listesinde Kardia ve Paktya adlarını geçmeyip yalnızca Khersonesos adının geçmesi, VI. yüzyıla ait kanıtların yetersizliği nedeniyle kanıtlanamasa da bu kentlerin sözü edilen dönemde federal bir birlik oluşturmuş olabileceğiyle açıklanabilir.

Fragmanlarda geçen "Danube kıyısında bir kent olan Orgame", "Thrakia Haimos'un ayağında yer alan İtone" ve "Thrakia Haimos'unu geçtikten sonra karşımıza gelen Kabessos" kentleri gibi, iç bölgelerdeki kentler ve halkların bir kısmı bilinmemektedir.²¹⁰ Kabesos adı İlyada'da "Othryoneus savaş haberini yeni duymuştu/Kalkmış gelmişti Kabesos'tan/İstemişti Priamos'un güzel kızı Kassandra'yı(...)" dizelerinde geçer.²¹¹

²⁰³ Krş. Herodotos VII. 111-112; Ayrıca bkz. JACOBY RE VII, 2716; Hekataios FGrH F.157, 180, 181.

²⁰⁴ JACOBY RE VII, 2716.

²⁰⁵ Bizanslı Stephanos, s.Σκαί.

²⁰⁶ Hekataios FGrH F.164-165; SEVİN 2001, 24.

²⁰⁷ Hekataios FGrH F. 163.

²⁰⁸ Herodotos VI.38.

²⁰⁹ Bizanslı Stephanos, s.Χερρόνησος.

²¹⁰ Hekataios FGrH F. 168, 169, 172.

²¹¹ Homeros, İlyada XIII.363-365.

Thrakia halklarından biri olan ve Hekataios'ta "Kuzey rüzgarının estiği yönde yaşayan Krobyzoslar" tanımıyla geçen bu kavim²¹² "Athrys, Noes ve Artanes nehirlerinin Krobyzos topraklarından geçtiği" ifadesiyle Herodotos'ta yer alır. F. 171'de "İstros'un kuzeyinde yaşayan Trizler" geçer. Hekataios eskiçağdaki adı 'Tirizis akra' olan Kaliakra burnunun, bir zamanlar topraklarını Karadeniz kıyılarına kadar genişletmiş olan Terizler'e ait olduğunu zikreder.²¹³ Stephanos'un bir Pontike kenti olduğu şeklindeki zikrinden başka hiçbir yerde geçmeyen "Borzya Perslerin kentidir, sonra Thynias gelir" ifadesi F.166'da yer alır.²¹⁴ Hekataios'un bir kentin öncelikle coğrafi konumunu, politik bağına yada orada yaşayan halkları vermesi alışkanlığı olmadığı halde, Borzya'yı bir Pers kenti olarak anması tuhaftır. Bu kentin Darius'un Skythia seferi sırasında kurulmuş olduğu ve *Periegesis*'te tarihsel bir anlatım amacıyla yer almış olabileceği söylenir.²¹⁵ Pearson²¹⁶ bu yorumu doğru olarak kabul edilmesi halinde, Darius'un mevcut Yunan kentleriyle rekabet etmek amacıyla bu ülkede Perslerin konumunu güçlendirmek için kentler kurma girişiminde bulunduğunu gösteren değerli bir belge olduğunu, ancak bu yorumu destekleyecek başka kanıt olmadığını ileri sürer. Bu bölge ile ilgili olarak geri kalan fragmanlardan F.173'te Aizikler, F.177'de Datuleptler, F.178'de Disoralar ve F.179'da geçen Entribalar bilinmeyen halklardır. F.183'te geçen Trispillerin Herodotos'un anlattığı Paioplai halkı gibi, bir Paionia kabilesi olabileceği üzerinde durulur.²¹⁷ Diğer yandan Herodotos Thrakia topraklarının sınırının Strymon kaynağının bulunduğu yere kadar uzandığını söyler.²¹⁸ F.175'te Darsiler ve F.174'te yer alan Bantiler, Polybios ve Appianos tarafından İlyria kabileleri olarak anlatılır.²¹⁹

Periegesis'in Thrakia'yı kapsayan bölümleri²²⁰ Herodotos'un anlattığı Thrakia bölümüyle²²¹ karşılaştırıldığında, Herodotos'un Kserkses'in ilerleyişi ve halkın geleneklerini anlattığı ve bu bölge hakkındaki bilgileri Hekataios'un *Periegesis*'inden aldığı görülebilir. Hekataios'un Thrakia ve Makedonia bölgeleri hakkındaki anlatımından, tarihçinin en azından zaman içerisinde unutulmuş veya başka yerlere göç etmiş eski kabilelerin bir

²¹² Hekataios FGrH F. 170.

²¹³ PEARSON 1975, 60.

²¹⁴ Stephanos s.v. Βόρυζα.

²¹⁵ JACOBY FGrH Kommentar 348.

²¹⁶ PEARSON 1975, 61.

²¹⁷ Strabon XII.3,22.

²¹⁸ Herodotos VIII.115.

²¹⁹ Polybios V.108,8; Appianos Bellum Illyricum I.2.

²²⁰ Hekataios FGrH F.146-183.

²²¹ Herodotos VIII. 34, 115,126-127,137vd.

kısımının adlarını verdiğini, Yunanlı kolonistlerin bu ülkedeki etkilerini gösterme kaygısı taşımadığını ve sonradan verilen Makedonia adı dışında, Thrakia terimini son derece geniş topraklar için kullandığı sonucuna varırız.

Skythia, Kuzeydoğusu ve Asya-Avrupa Sınırı

Skythia ve onun kuzeydoğusu hakkındaki fragmanlar sayıca çok azdır ve bir tanesi dışında diğerleri Stephanos'tan günümüze gelir. F.184'te geçen Karkinitis kentinden Hekataios'un söz etmesi, bu kentin İ.Ö. V.yüzyılda var olduğuna işaret eder ve günümüze gelen yazıtlardan IV. yüzyılda Dorların egemenliğine girdiği bilinmektedir.²²² Stephanos F. 185'te geçen Melankhlenler için kent ve halk adından başka, ayrıca ayrıntılı bilgi de verir; "nasıl ki Mossynoikialıların adları yaşadıkları bir konut çeşidinden ve Hippemolgilerin adı katır sütünden geliyorsa bu halk da karalar giyindiği için onlara Melankhlenler adı verilmiştir" der.²²³ Bu bilgiyi Stephanos, Hekataios'ta değil, Herodotos'ta bulmuş olmalı.²²⁴

Periegesis'in bu bölgeyle ilgili anlatımını Herodotos'un IV. Kitabında yer alan Skyth yasaları yorumundan ayrı ele almak imkansızdır. Ancak Herodotos'un Hekataios'u ne ölçüde izlediği ve nerelerde ondan ayrıldığını gösteren hiçbir kanıt ve ayrıca ondan yararlanarak anlattığı bir öykü de yoktur. Ancak Herodotos bizzat kendisinin edinmiş olduğu bir bilgi olduğunu söylediği Prokonnesoslu (Marmara Adası) Aristeas ve onun yaptığı seyahatler hakkında kendi kişisel görüşlerini verir.²²⁵ Herodotos Hekataios'un adını vermez, fakat öncülüyle uyuşmadığı bir eğilimi göstermek için pek az bölüm vardır. Bunlardan birincisi haritalar ve haritacılar hakkındaki küçümseyici tavrı,²²⁶ ikincisi ise Melankhlenler hakkındaki ifadelerdir.²²⁷ Çünkü Hekataios Melankhlenlerin bir Skythia halkı olduğunu söylemesine karşın (F.185), Herodotos onların başka bir ırktan olduklarını ve Skythia'nın ötesinde oturduklarını yazar.²²⁸ Yine Hekataios İssedonlar ve Matuketlerin Skyth olduğunu yazarken, Herodotos Massagetlerin Araks'ın (yada Arakses, Aras Nehri) öbür yanında, İssedonların karşısında oturduklarını yazar ve şöyle devam eder: "(...) bunların Skyth soyundan olduklarını söyleyenler de vardır."²²⁹ Herodotos'un

²²² MINNS 1913, 491.

²²³ Stephanos s. Μελάγχλαινοι; Ayrıca bkz. MINNS 1913, 103-106.

²²⁴ Bk. Herodotos IV.107.

²²⁵ Herodotos IV.14.

²²⁶ Herodotos V.49.

²²⁷ Herodotos IV.20,100-102, 107, 119, 125.

²²⁸ Herodotos IV.20; Hekataios FGrH F.185.

²²⁹ Herodotos I. 201; Hekataios FGrH F. 193.

anlatımından seyahatnamelere başvurduğu bu türe özgü ifadelerden anlaşılmasına karşın, yine bu türe özgü biri diğerini tutmayan ifadeler nedeniyle de onun Hekataios'un eserini kullandığını söylemek zordur. Bir diğer neden de Herodotos'un Karadeniz'in kuzey kıyılarını bizzat kendisinin gezip dolaşmış olmasıdır. Yine bu nedenle kuzeyde bir okyanus olmadığına ilişkin ısrarcı tutumu Hekataios'a hakaret etme amaçlı olmayabilir.

Hekataios'un Skythia halkları olarak saydığı İssedonlar ve Melankhelenler hakkında geç dönem yazarlarında da bilgi vardır.²³⁰ Matuketler ve Edolar olasılıkla Massegetler ve Edonlardır.²³¹ Hekataios'a göre bir Skyth kenti, gerçekte ise bir Yunan yerleşimi olan Karkinitis tartışma konusu olmakla birlikte Herodotos'ta Karkine olarak geçer.²³² Yine Hekataios'a göre F.188'de yer alan Kardessos'un bir Skyth kenti, F.189'da yer alan Matuketlerin ve F. 187'de geçen İsepos'un Skyth halkı olduğu belirtilir, ancak bunlar hakkında başka hiçbir yerde bilgi yoktur.

Hekataios, F.215'te "Skythia halkı İamlar"ı Asya'ya ait halk olarak zikreder. Ancak başka hiçbir yerde İamların Skythia halkı olarak anılmaması nedeniyle, onun Asya ile Avrupa arasındaki sınırı neresi kabul ettiği anlaşılmaz. Herodotos ise "Avrupa'ya gelince, kuzeyi ve doğusu deniz midir bilinmez, kimse bilmez. (...) bölgeler arasında sınır olarak niçin Mısır'da Nil nehri ve Kolkhis'te Phasis, (başka birilerine göre Palus-Maiotis'de Tanais (Don) ve Kimmerlerin Boğazı seçilmiştir) arasındadır bir türlü akıl erdirememişimdir" der.²³³ Herodotos'un bu açıklamaları sınır konusunda bir kargaşa olduğunu göstermektedir. F.195'te geçen ifadeler bir zamanlar sınır olarak kabul edilen yerin Hypanis (Dinyester Nehri) olduğuna işaret eder.²³⁴ Bu durumda Tanais olasılıkla geç dönemde sınır olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte Hekataios'un fragmanlarında bazı tutarsızlıklar da görülür. Örneğin Phanagoreliler (F.212), Korakslar (F.210) ve onların komşuları Kololar (F.209) Kafkasya yakınlarında yaşayan halklardır ve Asyalı oldukları ima edilirken, diğer iki halk Dandariler (F.191)²³⁵ ve Tipanissalar (F.192) Avrupalı halklar olarak geçer. Hekataios'un Asya'da yaşayanları Avrupa'da, Avrupa'da yaşayanları Asya'da yaşıyor olarak göstermesi iki kıtayı da birlikte anlatmayı amaçlamasıyla açıklanabilir.

Asya ile Avrupa sınırı konusunda çıkan anlaşmazlığın fragmanlardan çıkan sonuca göre Hekataios'un batıdan başlayarak Karadeniz'in güney

²³⁰ MINNS 1913, 108-115.

²³¹ Herodotos Massegetler hk.bkz. I.204-209, Edonlar hk. V.11; Hekataios FGrH F. 186,189.

²³² Herodotos IV.55, 99; Hekataios FGrH F. 184.

²³³ Herodotos IV.45.

²³⁴ MINNS 1913, 28.

²³⁵ MINNS 1913, 597-598.

kıyılarını anlatması ve Herodotos'un da onun eserinin Asya'yı anlattığı bölümünü görmemiş olmasıyla açıklanabilir.²³⁶

Asya: Karadeniz'in Asya Bölümündeki Kıyıları

Europe bölmünün anlatımına İspanya kıyılarından başlayan Hekataios'un yöntemi belirsiz olsa da çeşitli bölgeleri ele alış düzeni hakkında bir sorun bulunmazken Asia ile ilgili bölümlerde sorunlar vardır. Öncelikle, anlatımına Thrakia'dan mı Kimmer Boğazı'ndan mı başladığını anlamak güçtür. İncelenecek toprakların fazlalığından kaynaklanan bir gereklilik nedeniyle olmalı ki belli bir sıra izlemez. Bundan dolayı eleştirilenler fragmanları kendi uygun buldukları biçimde ele almışlardır. Biz Jacoby'nin düzenlemesine göre ele alacağız. Buna göre ilk olarak Karadeniz'in Asya kıyıları, sonra Hellespontos bölgesi, Küçük Asya'nın batı ve güney kıyıları, Asya'nın güney batısı, Kızıldeniz ile Pontos arasındaki iç gölgeler, Asya'nın doğusu, Asya'nın bir bölümü olarak sunulan Afrika anlatımı. Afrika anlatımı Akdeniz kıyı şeridinde karışık bir düzen izler.

Hekataios'un Karadeniz'in Asya kıyıları anlatımını batıdan doğuya doğru yaptığını fragmanlar gösterir. F.204'te "Khoiros'un Mossynoikiaların kenti olduğunu ve Tibareniler gibi, güneşin doğduğu yere yakın topraklarda kurulduğu", F.207'de "Kholar Bekheirlerin yaşadığı yere yakın bir yerde yaşayan halktır" ifadesi geçer. Mossynoikialar ve Kholar anlatımı Hekataios'un Asia anlatımına kıyı şeridinden başlayıp Thrakia'ya doğru gittiğini gösterir. Herodotos'un "*işte ben Pontos Eukseinos'un Bosphoros'un ve Hellespontos'un enini boyunu böyle hesap ettim*" ifadesine bakılırsa Hekataios da Eukseinos'un çevresinde gerçekleştirdiği ve kıyıları izleyerek yapmış olduğu seyahatin süresini ya da uzunluğunu verir.²³⁷

Fragmanlar Eukseinos'un güney kıyılarına ilişkin duyulmamış pek çok adlar sayar, fakat geç dönem yazarlarından bilinen adların birkaçı ilkçağ yazarlarında yer almaz. Bu durum Hekataios'un geç dönem tarihçileri, coğrafyacıları ve ozanlarında gelenek haline gelmiş kavim adlarını aktarma işini, kendi döneminde veren ilk kişi olduğuna işaret eder. Batıdan doğuya giderken yol üzerinde yer alan ve ilk olarak ele alınan bilinmeyen "Maryandinlerin kenti Stephanis" ve sonraki yazarlarda Suroi veya Surioi olarak geçen Leukosyrlerin kenti Teira anılır.²³⁸ F.200'de yer alan Khadisia kenti bilinmez.²³⁹ F.203'te Khalybler ve F.202'de onların kenti Stamene, Skylax tarafından zikredilir.²⁴⁰ F.204'te Armenia Minor'un halkı; Tibarenler

²³⁶ Krş. F.204 ve 207; JACOBY Kommentar 354-355; Rostowtzeff 1931, 19-21.

²³⁷ Herodotos IV.86; Hekataios FGrH F. 196.

²³⁸ Hekataios FGrH F. 198, 201; Ayrıca bkz. UMAR 1993, Stephane 747, Teira 774.

²³⁹ Bkz. UMAR 2000, 100.

²⁴⁰ Skylaks 86; DREWS 1976,319-320.

ve Mossynoikialar ve de onların kentleri Khoiradis yine Skylax ve Epheros tarafından da anılır.²⁴¹ Herodotos'un Pers kralı Dareios'un 19. satraplığını oluşturduğunu söylediği Massynoikialar ile Makronlar ve Marsalar Kserkses'in ordusunun üyesiydiler²⁴², Bekheirler ise Skylax ve Rhodoslu Apollonios tarafından anılır ve F.207'de geçen Kholara'nın kıyıda yaşayan bir halk olmaları dışında bir şey bilinmez, aynı fragmanda geçen Dizerler ise aynı yazarlar tarafından Byzerler olarak zikredilen bir halktır.²⁴³ F.208'de Kimmer Boğazı'nda yer alan ve küçük olduğu ifade edilen Hermonossa Adası ve bu adada yer alan kent Strabon tarafından anılır.²⁴⁴ F.109'da Kololar, F.210'da Phasis'in kuzeyinde yaşayan Korakslar, F.211'de Aphrodite tapınağının bulunduğu Apatouron, Apatouros Körfezi denilen denizin iç kısımlarında ve F.212'de Kırım Khersonesosunda Phanagoreia hem bir küçük ada hem de kent olarak yer alır.²⁴⁵

F.213'te "Pontos'a bakan Krossa" ve F.214'te "Pontike'de bir kent Patrasys" olarak geçen yerler şimdiye kadar tanımlanamamıştır.²⁴⁶ F.215 ve F.216'da yer alan Skyth halkı İamalar ile Karadeniz Pontusunda yaşayan İksibatalar anılır. İksibata halkının adları geç dönem yazarlarında farklılaşmış biçimiyle İksimatlar veya İksomatlar olmuş, İamalar ise İamolar olarak her yerde karşımıza çıkmıştır.²⁴⁷ Hekataios bu kavimlerin yaşadıkları coğrafi konumları vermesine karşın bunların gelenek ve görenekleri hakkında bilgi vermez. Herodotos'un II.104'te yer alan ifadelerinden Hekataios'un Karadeniz kıyısında Thermedon Nehrinin doğusunda yaşayan bir halk olan Mossynoikiaların "mossynoi" denilen ve hareket edebilen ahşap kulelerde oturduklarını, Kızılırmak'ın doğusunda yaşayan Khalyblerin demir endüstrisiyle uğraştıklarını ve Makronların arasında sünnetin yaygın olduğunu söylemiş olması beklenir.

Troas, Hellespontos, Aiolis, Ionia ve Lydia

Belirtilen bölgelerin iç kısımlarına doğru gidildikçe hem Hekataios'un bu kentler hakkındaki bilgisinin az hem de kentlerin sayıca azaldığı görülebilir. Yalnızca tartışmalı birkaç fragman üzerinde durmak uygun olacaktır.

Troas bölgesiyle ilgili olarak ortaya çıkan sorun Hekataios'un Homerik coğrafyaya ve mitolojik anlatımına ne kadar yer verdiğiyle ilişkilidir. Bu

²⁴¹ Skylaks 86; Epheros F.43.

²⁴² Herodotos III.94; VII.78.

²⁴³ Skylaks 82-5; Apollonios II. 394, 1242-1244.

²⁴⁴ Strabon XII.3.17; Ayrıca bkz. UMAR 1993, 316.

²⁴⁵ MINNS 1913, Phanagoria 616-621, Apatouron=Apaturum 618.

²⁴⁶ MINNS 1913, 561,573.

²⁴⁷ Bkz. JACOBY FG rH Kommentar 358.

sorun ile ilgili olarak Strabon'un yazdıkları şöyledir: "Apollodoros, Troya Savaşı'na Halys Nehri'nin uzaklarında hiçbir halkın katılmadığı görüşünü sanki bütün daha eski yazarlar söylemiş gibi, onlara da dayandırmaz. Halbuki bunun aksine kanıt bulunabilir. Maiandrios, Enetlerin ilk önce Beyaz Syrialıların ülkelerinden hareket ettiklerini ve Troyalılarla müttefik olduklarını ve Thraklarla birlikte Troya'dan gemi ile hareket ederek Adria körfezine yerleştiklerini fakat bu sefere katılmamış olan Enetlerin Kappadokya'da oturduklarını söyler. (...) Apollodoros, Zenodotos'un yazmış olduğu Homeros'a ait kıtayı, şu şekilde dile getirir: "Yabani eşeklerin yetiştiği Enetike'den" ve Miletoslu Hekataios'un Enetike'yi Amissos olarak kabul ettiğini söyler."²⁴⁸

Bu bölgeler hakkında mevcut fragmanlar kadar Herodotos, Strabon, Rhodoslu Apollonios gibi yazarlarda fazlasıyla bilgi bulunduğu için üzerinde durulmayacaktır. Buna örnek olarak Strabon'un bölge halklarıyla ilgili olarak bir kez daha Skepsisli Demetrios'tan gelen Hekataios'a ait bir açıklama aktarırken "Miletoslu Hekataios'un (...) fikirlerinin doğru olduğunu" ifade etmesi yeterli görülmektedir.²⁴⁹ Buna göre bu bölgelerle ilgi olarak mevcut fragmanlarda geçenler şöyledir: F.218'de Kyzikos kenti Skylake, F. 220'de Lampsakos yakınında bir burun ve kentçik Abarnos, F.221'de Troas bölgesinde Sigitia halkının yaşadığı kent Sigia, F.222'de Myrine, F.223'te Lampsakos, F.224'te Gargara, F.225'te Apollon tapınağı ve kehanet ocağının bulunduğu kent Gryne ve F.226'da Amazonlar ve F.227'de Meles Çayının ağzında Smyrna kentinin surlarının yanında Meles Körfezi.²⁵⁰

228 ile 268 numaralı fragmanlarda yer alan İonia, Lydia, Karia, Lykia, Pamphilia, Kilikia ve Asia Minorun iç kısımları çok bilindik olduğu ve üzerinde çalışıldığı için üzerinde ayrıntılı durmaya gerek görülmemiştir. Genel olarak Hekataios eserini yazarken Batı ve Güney Anadolu kıyıları Pers egemenliği altındaydı, bu nedenle anlatımı bölgeye özgü belirgin özellikler göstermez. Toplam kırk fragmandaki bilgilere genel bir gözatacak olursak Hekataios'un Yunanistan ve Ege Adalarını anlatırken kullandığı mitolojik yöntemi kullandığı söylenebilir. Örneğin F.239'da yer alan Latmos Dağı hakkında Strabon'da şu bilgiler yer alır: "Herakleia önceleri kentin yukarı kısmında uzanan dağın ismi ile anılırdı. Hekataios kendi kanısına göre, bu dağ Homeros'un 'Phtheiron Dağı' diye adlandırdığı ile eş tutmaktadır (çünkü ozan Phtheiron Dağının Latmos'un yukarı kısmında uzandığını söylemektedir).²⁵¹ Bu açıklamadan Strabon, hem Hekataios hem

²⁴⁸ Strabon XII.3.25; Hekataios FG rH F. 199.

²⁴⁹ Strabon XII.3.22; Hekataios FG rH F. 217.

²⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. PEARSON 1938, 443-459.

²⁵¹ Hekataios FG rH F. 239; Strabon XIV.1.8; Homeros İlyada II.868.

de Homeros'ta geçen Phtheiron Dağının Miletos'un arkasındaki Latmos Dağı olduğunu zikreder. Sonra Strabon, Homeros'un Troyalılar kataloğundan tartışmalı bir bölüm ekler: "Odios ile Epistrophos komuta eder Alizonlara/ta uzaklardan gelirler, gümüş yurdu Alybe'den."²⁵² Coğrafyacı Strabon sonrasında Hekataios'un bu konuyla ilgili görüşüne yer verir: "Alazia kenti yakınında Odrysses Nehri bulunur; bu, batıda Daskylitis Gölünden çıkarak Mygdonia Ovasından geçer ve Rhyndakos'a dökülür."²⁵³ Devamında da "fakat daha ileri giderek Alazia'nın şimdi terk edilmiş olduğunu ve Alazonların, içinden Odrysses Nehrinin aktığı birçok köylerinin iskan edildiğini ve bu köylerde özellikle Kyzikine sınırında, Apollon'a özel bir onur verildiğini" söylemektedir. Strabon, "Hekataios ve Eleial Menekrates'in Homeros metnini değiştirdiklerini hem de bize ne gümüş madenlerini, ne Myrleia bölgesinde Alope'nin yerini ne de gerçekten bir Alope veya Alazia'nın var olduğu kabul edilse bile, oradan Troya'ya nasıl gittiklerini göstermişlerdir" der.²⁵⁴

Diğer mitolojik anlatımlar kent adlarının etimolojisi ve bu kentlerin kuruluş efsaneleriyle ilgilidir. Bizanslı Stephanos'un verdiği bir etimoloji örneği örneği şöyledir: "Erythrai, bir İonia kentidir. Hekataios" Asia adlı eserinde Erythrai'ın Kodros'un gayrimeşru oğlu Knopos tarafından kurulmuş olduğunu ve bundan dolayı da Knopopolis dendiğini yazar."²⁵⁵ Kodros'un gayrimeşru oğlu Knopos hakkındaki efsane biliniyor olmasına karşın kentin eponymi bilinmez. F.256'da "Patara bir Lykia kentidir, Hekataios'un Asia adlı eserinde geçer. Patara Ksanthos Nehrinden sonra gelen ve Pataros tarafından kurulmuş, bir Apollon tapınağı ve limanı bulunan kenttir."²⁵⁶ Stephanos'ta Hekataios'un doğrudan aktarımı da yer alır: "Sonra Nagidos'a gelinir. Nagidos, serdümenci Nagis'ten ve Nagidoussa Adasından adını alır."²⁵⁷ Nagidos kentinin efsanevi kuruluş öyküsünü içeren bu efsaneyi yalnızca Hekataios'ta görürüz. Tauros'un kızı ve Kimolos'un karısı olan ve Pamphylia kenti Side'nin yeri bilinmiyor, bununla birlikte Side adı kadın kahraman eponymi olarak mitolojide yaygındır.²⁵⁸ Strabon, Kymelilerin bir kolonisi olan ve içinde bir Athena tapınağı bulunduğunu söylediği Side'nin kuruluş öyküsünü vermez.²⁵⁹

²⁵² Homeros İlyada II.856-857; Strabon XII.3.22; DREWS 1976, 319.

²⁵³ Strabon XII.3.22.

²⁵⁴ Strabon XII.3.22.

²⁵⁵ Stephanos s.Eρυθρα(ί); Hekataios FGrH F. 228.

²⁵⁶ Stephanos s. Πάταρα; Hekataios FGrH F. 256.

²⁵⁷ Stephanos s. Νάγιδος; Hekataios FGrH F. 267; Strabon XIV.5.3.

²⁵⁸ Stephanos s. Σίδη; Hekataios FGrH F. 262.

²⁵⁹ Strabon XIV.4.2.

Stephanos, genel olarak Dolionlar olarak bilinen Kyzikos civarında yaşayan efsanevi yada yarı efsanevi bir halkı Hekataios'a dayanarak anlatır.²⁶⁰ Rhodoslu Apollonios *Argonautika* adlı eserinde "Argos gemicilerinin Dolionlar tarafından çok iyi karşılandığını ve kralları Kyzikos'un onlara Pelasglardan gelecek bir saldırıdan korktuklarını anlattığı" ifadesi geçer.²⁶¹ Pelasgların Plakia ve Skylake'de yerleşmiş olduklarını yazan Herodotos'un²⁶² bu anlatımı Hekataios'tan almış olabileceği düşünülür. En azından Apollonios'un adı geçen eserinde geçen öykülerden Hekataios'un Kyzikos kentinin ilkçağ tarihini ve kuruluş öyküsünü anlatmış olduğu açıkça görülebilir.²⁶³

Fragmanlarda yer alan bazı kent adları hiç bilinmez. Örneğin F.222'de "Tenedos ve Lesbos'un karşısında yer alan Myrikos", F.234'de yer alan "İonia'da Sidele ve Priene arasındaki Koloura"²⁶⁴ nın yeri bilinmemektedir; Lydia kentleri olarak F.237'de Kyne, F.238'de Mimnedos; Karia kentleri olarak anılan F.251'de Laeia, F.252'de Messaba, F.253'te Ksylos, F.254'te Tnyssos; Pamphylia kentleri olarak F.259'da Melanippium, F.263'te Kordytos, F.264'te Kyrbe'nin yerleri bilinmiyor. F.244'te yer alan Karia kenti Medmasos'un adı Plinius'ta Medmassa olarak geçer ve aynı yazar ayrıca F.245'te yer alan İonia kenti Hipponesos'u da anar.²⁶⁵ F.246'da geçen Rodos kenti Korydalla, olasılıkla Lykia'daki Rhodiapolis yakınlarındaydı, ancak Jacoby Loryma yakınlarındaki Karia topraklarında Rodos'un bir bölümü olduğunu ileri sürer.²⁶⁶

Batı ve güney Anadolu kentleri hakkında fragmanlarda yer alan bilgilerden Hekataios'un kentlerin bilinmedik adlarını yada çok eski adlarını kullanmaktan hoşlandığı sonucu çıkarılabilir. Böylesine çok sayıda bilinmedik kent adları veren yazarın bir diğer coğrafi ilgisi de bölgesel sınırları verme uğraşdır. Troas, Karia, Lykia, Pamphylia ve Kilikia gibi bölge terimlerini kullanır ve ülkeleri bu bölgesel sınırlara bölerek anlatır. Hekataios, bir kentin yerel adını kullanarak anlatımına bir çeşitlilik katmak istemiş olabilir. F.258-260'ta yer alan Pamphylia'daki Phellos, Melanippium ve Idyros'u Lykia kentleri olarak yazar,²⁶⁷ çünkü bu kentlerin bulunduğu bölgenin sınırı Patara'dan hemen sonra gelir. Hekataios'un iç bölgelerin sınırlarını nasıl belirlediği bilinmez.

²⁶⁰ Stephanos s. Δολίονες; Hekataios FGrH F. 219.

²⁶¹ Rhodoslu Apollonios, *Argonautika* I.961, 1022.

²⁶² Herodotos I.57.

²⁶³ Rhodoslu Apollonios, *Argonautika* I.1024-1034,1065.

²⁶⁴ Bkz. UMAR 1993, 457.

²⁶⁵ Plinius, *Natura Historia* V.107, V.134.

²⁶⁶ JACOBY FGrH Kommentar 361.

²⁶⁷ Hekataios FGrH F. 258-260; UMAR 1993, 335, 660.

Fragmanlardan birkaçında farklı görüşler dikkat çeker.²⁶⁸ Bunlar İ.Ö.IV. yüzyılın sonunda Küçük Asia'nın durumu hakkında tarihsel bir kanıt olarak önem arzederler. Bunlarda Perslerden söz edilmez, en azından İspanya ile ilgili fragmanlarda Kartacalılardan bahsettiğinden daha fazla bahsetmez. Fakat İspanya'da ve Güney İtalya'da olduğu gibi, İ.Ö.V.yüzyılda parlayan Karia ve İonia kentleri İ.Ö.IV.yüzyılın başlarında önemlerini kaybetmiş ya da ortadan kalkmış olabilirler. Kentlerin bu durumunu Herodotos şu ifadelerle özetler: "O zamanlar büyük olan kentlerin hemen hepsi sonradan küçülmüşlerdir ve benim gördüğüm büyükleri o zamanlar küçüktüler."²⁶⁹

Hekataios'un *Periegesis* adlı eserinin tamamının günümüze gelmemiş olması çok büyük kayıptır. Eğer bu eser korunabilseydi İ.Ö.V.yüzyılın sonunda Küçük Asia'daki Yunan kentleri hakkında bilgi sunan çok değerli belgeler olacaktı.

Pers İmparatorluğunun Diğer Asya Eyaletleri

Periegesis'ten bu bölümle ilgili çok sayıda fragman kalsaydı ezeli bir konu olan Herodotos'un kaynakları sorunu çözülebilirdi. Ancak Med ve Asur kentleri hakkındaki fragmanların sayısı yalnızca 18 tanedir. Ayrıca Babylonia hakkında hiç fragman gelmemiştir günümüze. Bu bölge ile ilgili yalnızca Kızıl Deniz'in Asia kıyıları veya Arabistan'ı anlatan bir fragman vardır. O da "Kamarenoi, Arabistan'da bir ada"²⁷⁰ şeklindeki kısa bir nottur. Toplam fragman sayısı içersinden sekiz fragman, yazarın bölgeyi anlatma yöntemi hakkında bilgi içermeyen Fenike ve Suriye kentlerini ele alır. Hepsi Pers ülkesinde olmamasına karşın Pers olarak adlandırdığı kentlere ilişkin ilginç bilgiler de bulunur. Bu kentler Pers İmparatorluğunun doğusundadır. Ayrıca kavimlerin renkli anlatısı ile, ülkenin coğrafi özellikleri ve giyim kuşamına ilişkin bilgiler de vardır. Bununla birlikte Hekataios'tan kalan ve üzerinde tartışılacak kadar çok olmayan bilgiler ile Herodotos'un bu bölge hakkındaki bilgilerini karşılaştırmaya yetmez. Fragmanlardan Hekataios'un Pers kentleri ve kavimleri hakkındaki bilgileri nasıl düzenlediği veya farklı halkları nasıl sınıfladığına ilişkin kanıt yoktur.

Jacoby, Herodotos'un IV.37-41'deki Asya coğrafyasına bilgilerinde Hekataios'tan yararlandığını söyler.²⁷¹ Fakat bunu kanıtlamak olanaksızdır. Bununla birlikte Herodotos'un "dünya çevresinde yolculuklara" bakıp güldüğünü, kendilerinde "bunlardan epeyce var" dediği ve "harita-yapıcılar" olarak adlandırdığı yazarların eserlerinden yararlandığını yine kendi

²⁶⁸ PEARSON 1975,74.

²⁶⁹ Herodotos I.5.

²⁷⁰ Hekataios FGrH F. 27.

²⁷¹ JACOBY FGrH Kommentar 354.

cümleleriyle açığa vurur.²⁷² “Persler, Avrupa denilen kuzey denizine kadar uzanan yerde otururlar”²⁷³ Herodotos tüm anlatımını Perslere olan bu bakış açısından yapar. Bu, onun eleştirmenler tarafından sıklıkla dile getirilen “resmi Pers kaynaklarını” kullandığı anlamına gelmez, fakat bu İonia bakış açısından Asya’yı anlatmaya çalışan Yunan yazarlarına²⁷⁴ bir çıkar yol sunar anlamına gelir. Perslerle ilgili bölüm dikkatle gözden geçirilirse onu sinirlendiren pek çok nokta görülecektir; Hekataios’un ayrıntılı anlatımıyla ilgilenmez, çünkü bizzat kendisi Pers ülkesinde bulunmuş ve Yunanlılardan çok daha doğru olan Pers bakış açısıyla anlatımını yeniden oluşturmaya çalışmıştır. Bu bakış açısından Herodotos, Hekataios’ta bulunmayan özellikleri seçmek ya da bulup çıkarmak için başvurulacak kaynaktır. Herodotos bu bölgeyle ilgili yalnızca bir noktada yanılır: “Asia, Hindistan’a kadar insanların oturdukları yerlerdir; oradan sonra doğuya doğru ıssızdır, kimse belli bir şey söyleyemez.”²⁷⁵ Olasılıkla Hekataios da doğuya doğru insanların oturmadıklarını söylemiştir. Bu doğrultuda Hekataios’un fragmanlarına bakacak olursak bilinmeyen isimler olduğu görülecektir. Örneğin “Phoinike’de bir kent” olduğunu söylediği Aiga ile Gigglymote bilinmiyor.²⁷⁶ F.278’de “Suriye’de bir Phoinike kenti” dediği Phoinikoussai kenti, F.283’te “Pers kenti” Khandanake, F.290’da Kaspian yakınlarındaki Katanno kavmi ve F.287’de Hype denilen Matienlerin kenti bilinmez. Yine F.281’de geçen “Pers denizindeki ada” Kyre’nin adı bilinmezken “büyük kralın suçluları yerleştirdiği Erythreia adalarını Herodotos da anar.”²⁷⁷

F.273’de Gabala, F.274’te Sidon, F.275’te Doros, F.276’da Aiga ve F.277’de Gigglymote adlı Phoinike kentlerinin adları geçer. Sidon Phoinike’de, Doros güney sınırında, Gabala kuzey sınırının ötesinde yer alır. Eğer Hekataios Pers fetihlerinden önce Phoinikeliler tarafından kontrol edilen kıyılarıdaki yerleşimleri ifade ediyorsa, Phoinikelilerin bir kenti dediği Kilikia kenti Aiga’yı kastediyor olabilir.²⁷⁸ F.279’da Kardutas ve F.280’de Kanutis “Suriye’nin iki büyük kenti” olarak geçer. Kanutis hiç şüphe yok ki Gaza’dır. Kanutis ise “Kalutis” biçimiyle Stephanos’ta ve “Kadytis” biçimiyle de Herodotos’ta geçer.²⁷⁹ Özellikle Herodotos “bana sorarsanız Sardes kadar büyük kenttir” dediği Kadytis için bir de “Mısır hükümdarı Nekhos’un bu sefer sırasında üstüne giydiklerini Apollon’a adanmış ve

²⁷² Herodotos V.49.

²⁷³ Herodotos IV.37.

²⁷⁴ PEARSON 1975, 77.

²⁷⁵ Herodotos IV.40.

²⁷⁶ Hekataios FGH F.276 ve 277.

²⁷⁷ Herodotos III.93.

²⁷⁸ Krş. Skylaks FGH F.104.

²⁷⁹ Stephanos s. Κάλυτις; Herodotos III.5, II.159.

Miletoslu Brankhosoğulları rahiplerine göndermiştir” bilgisini ekler.²⁸⁰ Tarihçi bu ifadelerle Hekataios’un kenti Miletos ile Kadytis kentleri arasındaki ilişkileri gösterir.

Hekataios’un Phoinike tanımıyla anlatmak istediği ülkenin sınırlarını belirlemek zordur, kaldı ki Pers anlatımında da Pers ülkesinin sınırları kesin olarak çizilmez.. Avrupa’yı anlatırken izlediği yöntemi Pers ülkesini anlatırken de izleseydi, Media’daki kentleri, politik olarak değil de burada yaşayanlar hakkında daha ayrıntılı bilgi vermiş olacaktı. F.282’de “Parikane” denilen Persler, Herodotos’un satrap listesini sayarken andığı iki boydan oluşan Parikanlardır. Bu iki boydan biri olan Media’da, diğer grup ise Asya Etiyopyalıları dediği Parikanlardır.²⁸¹ F.283’te “Pers kenti” olarak geçen Khandanake bilinmez, F.285’teki Sittake’nin yeri ise tartışmalıdır.

Hekataios, Asya’nın iç kısımlarını ele aldığı bölümde ülkenin coğrafyasından çok burada yaşayan halkların gelenek ve görenekleriyle ilgilenmiştir. Aslında bir Yunanlı için elde etmesi çok zor olan bu bölgenin gelenekleri hakkında bolca öykü anlatması şaşırtıcı değildir. Yunanlı okuyucu/dinleyicinin coğrafyadan çok, seyahat edemeyeceği bir ülkenin gelenekleriyle ilgilenmesi anlaşılabilir bir durumdur. Asya’nın iç bölgelerine seyahat etme olanağı bulunmayan bir Yunanlı için F.284’te geçen “Perslerin hem kadınları hem de erkekleri kypassis denilen bir tür kısa tunik giyerler” ve F.287’de ise bilinmeyen bir Matien kenti olan “Hyope halkının Paphlagonialıların da giydiği türden elbiseler giyerler” bilgileri son derece ilgi çekicidir.²⁸² Herodotos I.72’de Matienlerin Kızılırmak’ın sağında, Phrygialıların başkenti Gordion’un karşısında yaşadıklarını söyler.²⁸³ Jacoby bu iki Matien halkı hakkında Hekataios’un yalnızca Küçük Asya’da yaşayan Matienleri bildiğini ileri sürer.²⁸⁴

Hekataios’un coğrafya anlatımında diğerlerinden farklılık gösteren ve bu bu dört fragmanın üçünde doğrudan kendi sözleri yer alan dört fragman vardır. F.286’da Medos tarafından kurulan Media, Kaspia kapısına kadar uzanan ülkedir ve F.191’de Kaspia Denizi (Hazar Denizi) etrafındaki ülkenin Hekataios’un kendi sözleriyle “Hyrkania Denizi denilen yerin etrafında yüksek dağlar, ormanlar ve dağların üzerinde köpek gülleri, bu bir tür enginar olmalı, vardır” ve yine F. 192’de “Parth ülkesinin doğusunda Khorasmiler otururlar; hem dağlar hem de ovalar bu Khorasmilerin

²⁸⁰ Herodotos III.5.

²⁸¹ Herodotos II.92,94; THOMSON 1948,79.

²⁸² PEARSON 1943,47.

²⁸³ Herodotos I.72.

²⁸⁴ JACOBY RE s.v. Matienoi (2); SEVİN 2001, 8,13; Ayrıca Matienler hakkında bkz. Herodotos I.72, 202; III.94; V.49,52;

ülkesindedir, dağlarda kendiliğinden kavak ve ılgın ağaçları büyür.”²⁸⁵ Herodotos ise uzak doğuya ait anlatısında uzun süre belirsizlikten sonra birden Hekataios’u çağrıştıran bir anlatım verir: “Asya’da bir ova var; bu ova eskiden Khorasmilere aitti, ama şimdi buraları İranlılarıdır ve büyük kralın mülküdür.”²⁸⁶ Herodotos’un bu ülke hakkındaki anlatımını Hekataios’tan aldığını ileri sürülür.²⁸⁷ Herodotos olasılıkla Hekataios’un Khorasmiler hakkındaki anlatımı üzerine bir yorum getirmiştir, çünkü devamında şöyle der:²⁸⁸ “şunu da söylemeden geçemem, havuzu açmak için para alıyordu ve aldığı haraçtan gayri (...) “ifadesi onun bu konu hakkında bilgi sahibi olduğunu gösterir. Bu anlatımın devamı Hekataios ile onun anlatımını ayırır ve bu Asya coğrafyası hakkında son sözüdür; “bu yoldan da önemli bir gelir sağlıyordu” cümlesiyle bu konuyu anlatmayı keser ve Pers tarihine döner.

Hindistan kentleri ve kavimleri hakkındaki fragmanlar olması gerektiği biçimde aydınlatıcı değildir. F.294’te Hindistan halkı Gandarlar, F.295’te Gandarika kenti Kaspapyros, F.297’de Hindistan kenti Arganti, F.298’de Hindistan halkı Kalatiler ve F.299’da İndos Nehri kıyısında yaşayan Hindistan halkı Opiler geçer.²⁸⁹ Fragmanlarda yer alan bazı adlar Herodotos’ta da geçer. Örneğin III.91’de Gandarlar ve III.102’de Kaspapyros biçimiyle Kaspapyros.²⁹⁰ Hindistan hakkındaki kısıtlı sayıda fragmanlar Hekataios’un bu ülke hakkında anlattıklarını değerlendirmeye izin vermez.

Mısır

Mısır gelenekleri ve tarihini Yunanlılara tanıttırmada Hekataios’un çok önemli bir rol oynadığı düşünülmesine karşın,²⁹¹ bu ülke hakkındaki fragmanların sayısı çok değildir. Günümüzde de tartışma konusu olmakla birlikte²⁹² Herodotos’un Mısır konusundaki bilgisinin büyük bölümü Hekataios’tan gelmektedir. Özellikle Herodotos’un II. kitabında yer alan Mısırlı rahipler hakkındaki anlatımını inceleyen Heidel,²⁹³ bu rahiplerin Yunanlı gezginlerle konuşmuş olamayacaklarını, konuştularsa da böyle saçma öyküler anlatmış olamayacaklarını tartışır. Bu durumda Herodotos, kendisiyle konuşan rahiplerin sözlerine inandığı için anlatımının pek de değerli olamayacağını ilave eder. Heidel, Herodotos’un tuhaf öyküleri bu tür

²⁸⁵ Hekataios FGH F.191-192; Athenaios II.70A-B; Stephanos s. Χορασμία.

²⁸⁶ Herodotos III.117.

²⁸⁷ THOMSON 1948, 125-126.

²⁸⁸ Herodotos III.117.

²⁸⁹ Hekataios FGrH F. 299; Bizanslı Stephanos, s. Ωπία; PEARSON 1943,47.

²⁹⁰ Bizanslı Stephanos, s. Κασπάπιρος; THOMSON 1948, 293.

²⁹¹ HEIDEL 1935, 57-60.

²⁹² PEARSON 1975, 81.

²⁹³ HEIDEL 1935, 53-134.

öyküler anlatmayı seven Hekataios'tan almış olmakla birlikte, onun anlatımının daha iyi olduğunu, ama yine de bu öykülere inanmakla ciddiyetini yitirdiğini de ekler.

Gerek Hekataios'un gerek Herodotos'un Mısır hakkındaki bilgiyi nereden ve kimden öğrendiğine ilişkin tartışmalar günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Heidel, bu soruyu doğrudan Hekataios'a yöneltmek gerektiğini savunur ve Hekataios'un bu bilgileri kral listesinin yer aldığı bir papirüsten almış olabileceğini ekler. Bir dizi heykel, bazı kral adları ve bunlarla ilgili bazı anıtların tasvirlerinin yer aldığı bu papirüs, Hekataios'a anlatımını ona dayandırma ve güvenilir yerel kaynaklara başvurmaksızın ayrıntılı bilgi edinme olanağını sunuyordu. Marincola eskiçağ tarihçilerinin yabancı ülkelerin tarihine ilişkin anlatılarında genellikle arşivlerden yararlanma ayrıcalığına sahip olduklarını ve gizli belgelerin bir tek kendilerine gösterildiği iddiasında olduklarını söyler.²⁹⁴ Biz burada Mısır hakkındaki fragmanları Jacoby'nin izlediği yöntemiyle ele alacağız.

İlkçağ konusunda çalışanlar, Herodotos'un Mısır seyahatinin yetersiz kapsamı nedeniyle Thebai anlatımını uydurduğunu ve başta Hekataios'un *Periegesis*'i olmak üzere edebi kaynaklardan yoğun bir çalıntı yaptığını söylerler.²⁹⁵ Bu araştırmacılar bunun en güzel örneğini de Herodotos'un kendi sözleriyle açıkladığını ileri sürerler: “*Benden önce bir gün, tarihçi Hekataios Thebai’de kendi soy zincirini açıklamış ve on altıncı basamaktaki atasını tanrı olarak göstermiş; Zeus rahipleri o zaman ona nasıl davrandıysalar, bana da soy zincirim hakkında bir şey söylemediğim halde, aynı şekilde davranmışlardır; beni tapınağın içine aldılar, geniş bir yer, ağaçtan yapılmış kolos heykelleri tek tek gösterip saydılar, toplamı tam tamına dediğim sayıyı tutuyordu; zira, her büyük rahip sağlığında kendi heykelini yaptırıp buraya koydurmuştu; rahipler bunları bana gösterip sayarlarken büyük rahipliğin babadan oğla gittiğini de söylemişlerdir; sonuncudan başlayarak bütün heykelleri böylece gösterdiler. Hekataios, soy zincirini saydığı ve kendisini on altıncı basamakta bir tanrıya bağladığı zaman, sayıların da doğruladığı bir başka soy zinciriyle çelişkiye düşmüş oluyordu ve bir insanın bir tanrıdan inebileceği üzerine söyledikleri kabul edilmemişti.*”²⁹⁶

Aynı şekilde Eusebios (İ.S. 260-340) Yunanlı yazarların eser hırsızlığı alışkanlıkları hakkındaki yazısında Porphyrios'tan (İ.S. 232-305) şu alıntıyı aktarır: “Herodotos'un Hekataios'un *Periegesis*'inden verbatim (kelimesi kelimesine) çok büyük bir bölümü II. kitabına nasıl aldığını niçin anlatmayayım? Örneğin II.70'te timsah avlama yöntemi, II.71'de

²⁹⁴ MARINCOLA 1997, 107.

²⁹⁵ SAYCE 1885, 164; HEATH 1886, 215-240; DIELS 1887, 411-444.

²⁹⁶ Herodotos II.143.

hipopotamların özellikleri ile II.73'te "phoiniks" denilen kutsal kuşun anlatımı.²⁹⁷ Bir kez de Arrianos: "Tarihçi Herodotos yada Hekataios'a ait olduğu söylenen eser her kiminse orada da Mısır'ın Nil Nehrinin bir armağanı olduğu söylenir" der.²⁹⁸ Herodotos'un bizzat kendisinin ve de Eusebios ve Arrianos'un ifadeleri, Herodotos'un nasıl kullandığı ve neden gerek duyduğu bilinmese de Hekataios'un *Periegesis*'inin birkaç bölümünü kullandığını kanıtlar. Herodotos'un aktardığı bölümlerden, Hekataios'un Mısır'da bulunduğunu ve kendi deneyimlerini anlattığını gösterir.

Hekataios'tan kalan Mısır ile ilgili fragmanlar, onun bu ülkedeki seyahatinin kapsamını ve gözlem boyutunu göstermeye yetmez. Örneğin Hekataios, Herodotos gibi, "Mısırlıların "kyllastes" dedikleri özel bir tür ekmek yaptıklarını, bu ekmeği nasıl ve kadar yediklerini, ayrıca içki yapmak için arpayı nasıl öğüttüklerini" anlatır.²⁹⁹ Herodotos, öncülünün gezdiği yerleri ziyaret ederek kendi deneyimlerini aktarmayı amaçlamış olmalı. Bu amacını kendi ifadesiyle şöyle ortaya çıkarır: "*Burasını gören bir kimse, eğer azıcık aklı başında bir adamsa, kendisine daha önceden haber verilmiş olmasa bile, Mısır'ın Yunanlıların yaşadıkları bölgenin, ırmağın açtığı ve armağan ettiği bir toprak olduğunu hemen anlar*"³⁰⁰ "Azıcık aklı başında bir adam'dan" kastı Hekataios'tur, çünkü o da Mısır'ın Nil Nehrinin armağanı olduğunu söylemişti. Bir kez de yüzen ada Khemmis yada Hekataios'ta geçtiği biçimiyle Khemmis hakkında kendi otoritesini dile getirir: "Bu ada, Buto tapınağı yanındaki geniş ve derin gölün içindedir ve Mısırlılar bu adanın yüzdüğünü söylerler. Doğrusu ben ne yüzdüğünü ne de yer değiştirdiğini gördüm ve bir adanın gerçekten yüzebileceğini işittiğim zaman, şaşırımdım kaldım."³⁰¹ Bu bölüm Hekataios'un yalın cümleleriyle ilginç bir zıtlık oluşturur. Hekataios'un bu konudaki özgün ifadesi günümüze gelmiştir: "*Buto kentinde üzerinde Leto'nun tapınağı yer alan Khemmis adında bir ada vardır. Burası Apollon'un kutsal yeri, bu ada suyun üzerinde yüzerek yer değiştirirdi.*"³⁰² Herodotos'un niçin Hekataios'un "yüzen ada" ifadesine gönderme yaparak tarihçinin adaya ilişkin yorumunu küçümser ve onunla dalga geçer. Delos efsanesiyle paralel bir öykü olan Khemmis adasındaki Leto tapınağı öyküsü Hekataios'un Yunan efsanelerinin versiyonlarını kullanmaktan hoşlandığı izlenimi uyandırır.

II.5'te "Mısır'ın Yunanlıların yaşadıkları bölgenin, ırmağın açtığı ve armağan ettiği bir toprak" olduğuna işaret eden Herodotos, sonra II.15'te

²⁹⁷ Eusebios X.3, 466b; Herodotos II.70-73; JACOBY RE VII,2680.

²⁹⁸ Arrianos, Anabasis, V.6.5.

²⁹⁹ Hekataios FGrH F. 322-323; Athenaios III.114C, X.447C; Herodotos II.77.

³⁰⁰ Herodotos II.5.

³⁰¹ Herodotos II.156; Ayrıca bkz. FOWLER 1996, 85.

³⁰² Hekataios FGrH F. 305.

“İonialılar Mısır sözünü yalnız Delta için kullanırlar” açıklamasıyla kendisiyle çelişir. Bir kez daha kıtaların belirlenmesinde aynı sorun yaşanır ve II.16’da kıtaları Asya, Avrupa ve Libya olmak üzere üçe bölenlere karşı çıkar ve Delta’yı da katmaları gerektiğine inanır.³⁰³ Herodotos coğrafi olarak iki belirgin görüşe sahiptir: İlki, Mısır yalnızca Delta’dan oluşur, ikincisi sularla bölünmüş üç kıtaya Mısır Delta’sını da eklediğine göre, Nil’in sularını Okyanus’a gönderdiğini ileri sürerek Delta’nın ait olduğu kıta bilinmeden kalmış olur.

Üç fragmanda görüldüğü gibi Hekataios Mısır anlatımında mitolojik öykülere yer vermiştir.³⁰⁴ Herodotos Helene ve Proteus öyküsünü Hekataios’un bu üç fragmanında geçen Mısır’daki Menelaos ve Helene öyküsünden çıkarmış olabilir. Hekataios Yunan mitolojisinde karakteristik olan yer adlarının kökeni hakkında açıklayıcı bilgi vermez. Menealos ile Helene öyküsünü Hekataios’tan aldığı düşünülen Herodotos “rahipler Helene hakkındaki sorularıma şu cevabı verdiler” ifadesiyle bu öyküyü, tıpkı Pers ülkesini Perslerin bakış açısından anlattığı gibi, Mısırlıların bakış açısından anlatmaya özellikle özen gösterdiği görülür. Hekataios’un anlattığı Menealos ve Helene öyküsü Mısır’daki Yunanlıların ellerinde biçimlenerek Mısırlılar arasında yayılmıştır.

Mısır hakkındaki fragmanlar Hekataios’un coğrafya anlatma yöntemi hakkında bilgi vermeye yeterli değildir. Bu konuda Hekataios’a başvuran Stephanos’un da bilgilendirmeye bir katkısı yoktur. Örneğin F.304’te geçen Atarrabites Mısır’da bir nomos ve Atarambe ise bir kenttir.³⁰⁵ Burada dikkati çeken yazarın anlatımını nomoslara bölerek yapmasıdır. Buradan da Mısır’dan ayrı olarak Delta’yı ele almış olabileceği sonucuna varılabilir. Aynı şekilde F.303’te geçen Nil-Kızıl Deniz kanalının başlangıç noktasında yer alan Phakoussai’yı anlatımında yer almasa da yazarın kanalın kazılma öyküsünü anlatıp anlatmadığı sorundur. Heidel, Hekataios’un kanalın kazılma öyküsünü anlatmış olduğunu ve bunu tüm ayrıntılarıyla anlatan Herodotos’un da bu bilgiyi Hekataios’tan aldığını ileri sürer.³⁰⁶

Fragmanlarda yer alan ama Herodotos’ta geçmeyen isimler de vardır. F.317’de “Mısır kenti” olarak geçen Magdolos, Herodotos’un II.150’de anlattığı bir savaşta Nekhos’un Suriyelileri yendiği Magdolos ile aynı yer olmadığı düşünülür.³⁰⁷ F.317’de “Mısır kenti Mylon”un ise İsis’in kültünün bulunduğu yer olabileceğine inanılır.³⁰⁸ II.17’de Herodotos’ta Nil deltasının

³⁰³ Hekataios FGrH F. 313-316; THOMSON 1948, 103.

³⁰⁴ Hekataios FGrH F. 307-309.

³⁰⁵ Hekataios FGrH F. 304; Stephanos s. Αθάραβις.

³⁰⁶ HEIDEL 1935, 71-75.

³⁰⁷ PEARSON 1975,89.

³⁰⁸ PEARSON 1975, 89.

ağzlarından biri olarak geçen Bolbitin adı, F.318'de "Mısır kenti Bolbitini" olarak geçer. F.316'da "Mısır'da bir Phoinikia kenti" olarak geçen Liebris, Herodotos'ta geçmez ama tarihçi II.112'de Memphis kentindeki Phoinikialı yerleşimcilerden söz eder. F.310'da "Nil'deki çeşitli adaların adları anılır Ephesos, Khios, Lesbos, Kypros, Samos ve diğerleri" ise Yunan adalarının adlarından yola çıkarak sonradan verilmiş adlardır. Bu adlar Yunanlı tüccarların Mısır'ın yerli adlarından ziyade kendi adalarının adlarını vermeyi yeğlemiş olduklarını gösterir.³⁰⁹ F.314'te Krambaytis, F.320'de Oneibatis ve F.321'de Tabis kentleri bilinmez.³¹⁰

Fragmanlarda geçen bilgilerin ışığında buraya kadar anlatılanlardan Hekataios'un Mısır hakkındaki bilgisinin ölçüsü ve anlatma yöntemini saptamak olanaksızdır. Birkaç etiyolojik anekdot dışında Mısır tarihini kapsayan bir bilgi yer almazken, bu ülkenin gelenekleri hakkında az da olsa bilgi vardır. Yine de Hekataios'un gerçekten Mısır'a seyahat ettiği sonucuna varılabilir. Tekrardan vurgulamak gerekirse, Herodotos'un Hekataios'un eserini kullanıp kullanmadığı sorunu hakkındaki tartışmalar ise günümüzde de devam etmektedir.

Etiyopya ve Libya

Jacoby, Herodotos'un IV. kitabında Hekataios'un Mısır anlatımından çok, Libya anlatımının kullanıldığına işaret eder.³¹¹ Hekataios'tan günümüze kalan fragmanlarda Etiyopya ve Libya ile ilgili son derece az sayıda fragman vardır. Bunlardan F.328'de Pygmelerin savaş yöntemi anlatımıyla ilgili Homerik skholiondan başka hiçbir yerde bilgi bulunmaz.³¹² Mevcut fragmanlardan 31 tanesi Stephanos, bir tanesi de Herodian'da geçmektedir. Herodotos, Hekataios'un Libya ile ilgili bir çalışmasından hiç söz etmez, ama "Libyalıların yerleşme durumları şöyleydi: Mısır'dan sonra ilk olarak Adyrmakhidler gelir; hemen bütün görenekleri Mısırlılarınki gibidir, ama Libyalılar gibi giyinirler" ifadesi bir aktarıma işaret eder. F.287'deki Hekataios'un "Hyope kentinde insanlar tıpkı Paphlagonialılar gibi giyinirler" ifadesiyle benzer. Herodotos'ta bu tür ifadelerle sıklıkla rastlanır, özellikle IV.173'te. Belirtilen bu bölümde Herodotos, "şimdi artık izleri kalmamış olan Psyllilerin, yakıcı Notos rüzgarının sarnıçları kurutması yüzünden susuzluktan öldüklerini" ve bu bilginin kaynağının da "ben Libyalıların söylediklerini söylüyorum" ifadesiyle açıklar.³¹³

³⁰⁹ FOWLER 1996, 73 (Fowler, ayrıca F.10, 84, 119, 127-129, 234, 239, 275, 308-309, 372'de de aynı biçimde Hekataios'un şehir veya ülkelerin eski adlarını kullandığını yazar).

³¹⁰ THOMSON 1948, 131,295.

³¹¹ JACOBY FGrH Kommentar 370-371.

³¹² Homeros Skholionu İliad III.6; THOMSON 1948, 85.

³¹³ Herodotos IV.173; THOMSON 1948, 68,181,263.

Libya ile ilgili fragmanların ilginç bir özelliği Kartaca'nın komşusu olsa da, Yunan yer adlarının büyük bir yer tutmasıdır. Yazarın Semitik adları yerine Yunanca adlarını yazmayı seçmesinin nedeni ayrı tartışma konusu olabilir. Örneğin F.332'de Hekataios, Syrtes Boğazı için Psyllikos Boğazı derken, Herodotos IV.163 ve 173'te adı geçen yer için geç dönemdeki Syrtes adını kullanmayı yeğler. Hekataios'ta bu ülke ile ilgili ilginç anlamları olan adlar sayar: F.338'de Kanthelia "semer vurulmuş eşek", F.339'da Eudeipne "nefis, güzel yemek" adaları, F.341'de Gaylos "savaşta kullanılan uzun bir tür gemi" adaları; F.343'te Kybos "küp", F.344'te Metagonion "üçgen" anlamına gelir. Metagonium, Moritanya Tingitana'da Melilla Körfez'inin doğu ucunda Cap Burnu ile tanımlanır.³¹⁴

Fragmanlardaki diğer kelimelerle ilgili böyle sorunlar olmamakla birlikte bu adların Kartacalı ve Yunanlı yerleşimcilerinden hangisini gösterdiği belirsizdir. Bir diğer ilginç nokta da Kartaca bölgesine ait yer adlarından bazıları yazarın İspanya anlatımına ait fragmanlarda da görülür: Örneğin her ikisi de "eşek kenti" anlamına gelen Kanthelia ve Onoussa.³¹⁵ Gaulos adası da yalnızca Aiolia adası Strongyle'de değil aynı zamanda aynı adla İspanya'da da vardır.³¹⁶ F.349'da yer alan Krommyon kenti tanımlanamamış olmakla birlikte, "birleşik kent" anlamındaki bu adla Kartaca'da, İspanya'da ve Kıbrıs'ta kentler vardır.³¹⁷ Bu örneklerden anlaşılabilceği gibi Hekataios semitik adlarla Yunanca adları yan yana kullanmaktadır. Bu gelenek Homeros'un *İlyada*'sının I. ve II. kitaplarında başlar ve sonrasında da semitik adları Yunancaya çevirme sürer.

Hekataios'un Libya'ya seyahat ettiğine ilişkin bir bilgi olmadığı için, bu bölgeyle ilgili verdiği bilgilerin güvenilirliği tartışmalıdır. Örneğin F.335'te Hekataios, Megasa'yı bir kent olarak anar, ama burada hangi halkın yaşadığını söylemez. Hekataios'un F.334'te yaptığı "göçebe Libyalılar olan Mazular" tanımını Jacoby, Herodotos'un "Triton Nehrinin batısında Auseialılara komşu çiftçi Libyalılar vardır, ev yapmasını bilirler, adları Maksayalardır"³¹⁸ tanımında geçen aynı halk ile bir tutar. Oysa Maksayalar Hekataios'ta geçmez. F. 337'de geçen Zynantlar, Herodotos'ta Gyzyantlar (IV.194), F.333'te Esperidion Herodotos'ta Euesperides (IV.171), F.336'da

³¹⁴ PEARSON 1975,92.

³¹⁵ Livius XXI.22.

³¹⁶ Avienos 453.

³¹⁷ Hekataios FG rH F. 51; Diodoros Siculus V.17.2.

³¹⁸ JACOBY 1923, 373.

Zauekler Herodotos'ta Zautekler (IV.193) olarak geçer. Libya'nın batı kıyılarına ilişkin dört fragman vardır. Bunlar: F.354'de "Libya kenti Thinge", F.355'de "Libya Irmağı yakınındaki Douriza Gölü", F.356'da "Libya kenti Thrinke"³¹⁹ ve F.357'de "Libya kenti Melisa."³²⁰

Bu bölgeyle ilgili tanımlanamamış yer adları da vardır: F.325'de Marmakes, F.350'de Molys, F.351'de Stoiai ve F.352'de Stroe. Fragmanlarda Lotusyiyenler, Atlas ve Tritonis gölü hakkında bilgi yoktur. Herodotos IV.179'da Iason'un Tritonis Gölündeki serüvenlerini anlatırken "bu göl konusunda bir de şu hikaye anlatılır" cümlesiyle mitolojik anlatıma geçer. Hekataios, fragmanlarda gördüğümüz kadarıyla, mitolojik anlatıma yer vermemiştir, ama eğer anlattıysa bile bu öykünün iki eserinden hangisinde yer aldığını söylemek olanaksızdır.

Fragmanlar Hekataios'un diğer bölgelerde olduğu gibi, bu bölge hakkında da yazarken kullandığı yöntemi göstermeye yetmez. Ancak F.335'de Megasa kenti hakkında kendi cümleleriyle "ekmek yerler ve çiftçidirler" ifadesinde olduğu gibi buraya kadar anlatılanlar da bir kanıt kabul edilirse eğer, yazarın Libya'yı dört bölgeye ayırarak ele aldığı anlaşılır: 1. Çok sayıda yerleşim yerinin bulunduğu kıyılar 2.Vahşi hayvanların çok olduğu kısımlar 3.Çöle yakın kısımlar 4. Yerleşimin yok denecek kadar az olduğu çöl bölgeleri.³²¹ Son derece özgün olan Jacoby'nin bu yorumu tartışma konusudur.

Sonuç olarak Hekataios, tıpkı ilk büyük doğabilimcileri gibi, Batı Anadolu'daki Miletos'tan çıkmış ve o zamana kadar ancak kısmi olarak yapılmış olan doğa araştırmalarını, bütün meskun dünyayı kapsayacak biçimde ele almayı başarmıştır. Yalnızca bir genealogia yazarı olmayan Hekataios, aynı zamanda bir gezgin ve araştırmacıdır. Çeşitli kavimleri karşılaştırmak ilk defa onda eleştiri düşüncesini uyandırmıştır. Hekataios Hellenlerin fikirlerinin pek çoğunun yanlış hatta gülünç olduğunu görmüş ve kendi başına gerçeği araştırmaya girişmiştir. Onun deneyimlerine dayanan bu araştırmaları ile düşüncelerinin bir özeti olan ülke ve halkların bilgisi, rasyonalist mitoloji eleştirisi³²² ve soyağaçları ile birlikte ele alındığında olağanüstü bir yenilik olduğu görülür. Hekataios'un yaptığı bu iş, o zaman bilinen dünyanın kavimleri hakkındaki geleneği, araştırmalarla kazanılabildiği kadar, toplayıp bir araya getiren en eski tarih yazıcılığı için, esaslı bir şart olmuştur. Bir tarih eserinin konu ve içeriğini mekan açısından sınırlandırmak ve bu kurallara bağlı kalmak ise daha sonraki tarihçiler,

³¹⁹ Strabon XVII.3.2.

³²⁰ JACOBY 1923, 373-374.

³²¹ JACOBY 1923,371.

³²² Ayrıntılı bilgi için bkz. MOMIGLIANO 1972, 279-293.

özellikle de Thukydides tarafından yerine getirilmiştir. Konuyu bir merkezde toplamanın dışında, eserin yazılma amacı da büyük önem taşımaktadır. Çünkü ilk tarihçiler, okuyucuların değil, dinleyicilerin kulağına hoş gelecek öyküler yazmayı temel almışlardır. Oysa olayların yalnızca ilginç ve önemli oldukları için yazılması değil, aynı zamanda bu olayların politik yaşamda da yararlı olması beklentisi de göz önüne alınmalıdır. Hekataios'un yaşadığı VI. ve V. yüzyılda tarih, kısa zamanda bir tür haline gelecektir ama bir disiplin oluşturmayacaktır. Diğer yandan “öznel” bir figür olarak tarihçi, Hekataios ve diğer çağdaşlarıyla birlikte, tam olarak da Herodotos ile birlikte ortaya çıkar.³²³ Bu bağlamda Hekataios tarihsel olayları zamandizinsel bir sıraya göre anlatma gayreti ve hem meskun dünya hem de o dünyanın mitolojileri üzerine sistemli biçimde bilgi vermesi yönüyle doğrudan olmasa da ardılları için hiçbir zaman önemini kaybetmeyen tarih, coğrafya ve etnografya alanlarında bir öncü olarak kabul edilir.

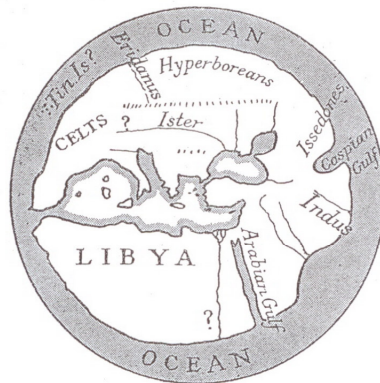
Kaynakça

- Aelianus Aelianus, *On the Characteristics of Animals* (İngilizce Çev. A.F. Scholfield). Cambridge: Harvard University Press 1971.
- Agathemeros Agathemeros, *Geographus*. Şurada: C. Müller, *Geographici Graeci Minores II*. 471. (GGM). Paris, 1855-61.
- Appianus Appianus, *Bellum Civile*. (İngilizce Çev. H.E.White). LOEB London, 1912-1913.
- Arrianos Arrianos, *Anabasis (İskender'in Seferi)* (Çev. F. Akderin). İstanbul; Alfa Yayınları 2005.
- Athenaios Athenaios, *The Deipnosophists* (İngilizce Çev. C.B. Gulick) LOEB, London 1930-1943.
- Avienos Avienos, *Ora maritima or Description of the seacoast*. (İngilizce Çev. J.P. Murphy). Chicago 1977.
- Beaumont 1936 R.L. Beaumont, “Greek Influence in the Adriatic Sea before the Fourth Century B.C.” *Journal of Hellenic Studies*. Vol. LVI (1936). 159-204.
- Bérard 1957 Jean Bérard, *La Colonisation Grecque de L'Italie Méridionale et de la Sicile dans L'Antiquité*. Paris: Presses Universitaires de France, 1957.
- Bizanslı Stephanos Bizanslı Stephanos, *Stephani Byzantii Ethnicorum* (İngilizce Çev. A. Meineke) Graz, 1958.
- Boardman 1999 J.Boardman, *The Greeks Overseas: Their Early Colonies and Trade*. London: Thames and Hudson 1999.
- Caspari 1910 M.O.B. CASPARI, “On the Γης Περίοδος of Hecataeus” *Journal of Hellenic Studies*. Vol.30 (1910), 236-248.
- Diels 1887 H. Diels, “Herodotus und Hekataios” *Hermes*, XXII, s.411-444.
- Diodoros Siculus Sicilyalı Diodoros, *Library of History*. (İngilizce Çev. C. H. Oldfather) LOEB London 1935.

³²³ Ayrıntılı bilgi için bkz. HARTOG 2000, 16.

- Diogenes Laertios Diogenes Laertios, Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri. (Çev. C.Şentuna) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- Drews 1976 R.Drews, "Karadeniz'de En Eski Grek Yerleşimleri". (Türkçe Çev. Ö.Çapar). A.Ü. *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi* XV,26,1991,303-327.
- Dunbabin 1948 T.J. Dunbabin, *The Western Greeks*. Oxford: Clarendon Press.
- FGrH. *Die Fragmente der Griechischen Historike* (Ed. F. Jacoby). FGrH Kommentar *Die Fragmente der Griechischen Historiker* (Ed. F. Jacoby).
- Fowler 1996 R.L.Fowler, "Herodotos and His Contemporaries." *Journal of Hellenic Studies* CXVI (1996), 62-87.
- Gomme 1913 A.W. Gomme, "The Legend of Cadmus and the Logographi" *Journal of Hellenistic Studies* XXXIII (1913) 53-72.
- Halikarnassoslu Dionysios Halikarnassoslu Dionysios, *Critical Essays I* (İngilizce Çev. S. Usher) LOEB, London 1974.
- Hartog 2000 F.Hartog, *Tarih Başkalk Zamansallık*. (Çev. M.E. Özcan). Ankara:Dost Kitabevi Yayınları.
- Heath 1886 D.D.Heath, "Herodotus in Egypt" *Journal of Philology*, XV, 215-240.
- Hekataios Hekataios,Miletoslu. Şurada: F. Jacoby. *Die Fragmente der Griechischen Historiker (FGrH), I: Genealogie und Mythographie*. Berlin 1923.
- Heidel 1935 W.A. Heidel, "Hecataeus and the Egyptian Priest in Herodotus Book II." *Memoirs of the American Academy of Arts and Sciences*, XVIII.II, 53-134.
- Herodotos Herodotos, *Herodot Tarihi* (Çev. M. Ökmen-A.Erhat). İstanbul: Remzi Kitabevi 1983.
- Hesiodos Hesiodos, *Hesiodos Eseri ve Kaynakları* (Çev. S. Eyüboğlu-A. Erhat). Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1977.
- Homeros İlyada SkholionuH.Erbse, *Beiträge zur Überlieferung der Iliasscholien*, Munich: Zetemata 24, 1960.
- Jacoby 1912 F. Jacoby, "Hekataios von Milet" Pauly-Wissowa *Realencyclopädie (RE)*, 2667-2750.
- Jacoby 1923 F. Jacoby, *Die Fragmente der griechischen Historiker (FGrH) I*, 1-47, 317-375.
- Jacoby 1923 F. Jacoby, *Die Fragmente der griechischen Historiker* Kommentar.
- Livius Titus Livius, *Roma Tarihi:Şehrin Kuruluşundan İtibaren (Ab Urbe Condita)*. (Çev. S. Şenbark). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları,1992.
- Longinus Longinus, *On Great Writing (On the Sublime)* (İngilizce Çev. G.M.A. Grube) New York: The Liberal Arts Press 1957.
- Marincola 1997 J. Marincola, *Authority and Tradition in Ancient Historiography*. New York: Cambridge University Press, 1997.
- Minns 1913 E.H. Minns, *Scythian and Greeks*. Cambridge: University Press.
- Momigliano 1972 A. Momigliano, "Tradition and the Classical Historian." *History and Theory*, 11,3 (1972), 279-293.
- Müller 1855-1861 C. Müller, *Geographici Graeci Minores (GGM) II*. 471. Paris, 1855-61.
- Özdemir 2002 E. Özdemir, *Yazımsal Türler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Pausanias Pausanias, *Description of Greece*.IV. (İngilizce Çev. W.H.S. Jones). LOEB London, 1935.

- Pearson 1934 L. Pearson, "Herodotos on the Source of the Danube" *Classical Philology*. Vol.29, No.4 (1934) 328-337.
- Pearson 1938 L.Pearson, "Apollonius of Rhodes and the Old Geography." *American Journal of Philology* LIX, 4 (1938), 343-359.
- Pearson 1943 L. Pearson, "Lost Greek Historians Judged by Their Fragments." *Greece and Rome* Vol. 12, No.35/36 (1943) 43-56.
- Pearson 1975 L. Pearson, *Early İonian Historians*. Connecticut:Greenwood Press (1. Basım 1939).
- Plinius Plinius, *Natural History* (İngilizce Çev. H. Rackham). Cambridge; Mass.: Harvard University Pres 1997.
- Plutarkhos Plutarkhos, *Quaestiones Graecae* (İngilizce Çev. W.R.Halliday). 1928.
- Polybios Polybios, *Histories*. 6 Vol. (İngilizce Çev. W.R.Paton). Cambridge: Harvard University Pres 1922-1998.
- Re Paulys Real-Encyclopadie der Classischen Altertumswissenschaft. Begonnen von Georg Wissowa. Stuttgart: J.B. Metzlersche-Buchhandlung 1912.
- Rostowtzeff 1931 M. Rostowtzeff, *Skythien und der Bosphorus*. Berlin: Hans Schoetz and Co.
- Sayce 1885 A.H.Sayce, "The Season and Extent of the Travels of Herodotus in Egypt." *Journal of Philology*, XIV, 257-286.
- Servius, Ad. Aen.= Maurus Servius Honoratus, *Commentary on the Aeneid of Vergil* <http://www.perseus.tufts.edu/cgi-bin/ptext?lookup=Serv.+A.+10.145> (02.01.2008).
- Sevin 2001 V.Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları 2001.
- Strabon Strabon, *Coğrafya: Anadolu (Kitap:XII,XIII,XIV)* (Çev. A. Pekman) İstanbul; Arkeoloji ve Sanat Yayınları 1987.
- Suidas Suidas, *Svidae Lexicon*. (Ed. A. Adler), Leipzig 1935.
- Thomson 1948 J.O.Thomson, *History of Ancient Geography*. Cambridge:University Press.
- Thukydides Skholionu C.Hude, *Scholia in Thucydidem: Ad Optimas Codices Collata: New York:Arno Press,1973*. B.G.Teubner,1927.
- Toye 1995 D.L.Toye, "Dionysius of Halicarnassus on the First Grek Historians." *American Journal of Philology* 116,2 (Summer 1995), 279-302.
- Umar 2000 B.Umar, *Karadeniz Kappadokia'sı: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Umar 1993 B.Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Wells 1909 J. Wells, "The Genuineness of the Γης Περίοδος of Hecataeus" *Journal of Hellenic Studies*. Vol.29 (1909),41-52.
- Wendel 1935 C.Wendel, *Argonautica:Scholia in Apollonium Rhodium Vetera*. Beroloni.
- West 1991 S. West, "Herodotus' Portrait of Hecataeus" *Journal of Hellenistic Studies* CXI (1991) 144-160.

MAP OF HECATAEUS
(Much of the drawing is very conjectural)

Fig. 11.

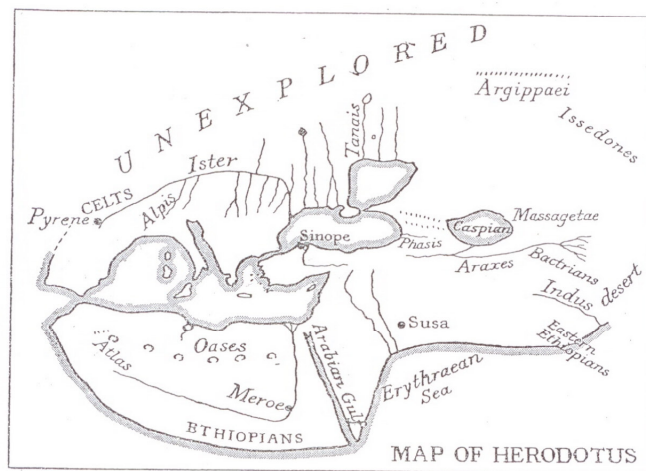

Fig. 12.